

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

uti

Norrbottens Län

till

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

F E M Å R S - B E R Ä T T E L S E

för åren 1842, 1843, 1844, 1845 och 1846.

STOCKHOLM, 1850.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

Kongl. Boktryckare.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Norrbottens Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifne Femårs-Berättelse för åren 1842, 1843, 1844, 1845 och 1846.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

uti

Norrbottens Län

till

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

F E M Å R S - B E R Ä T T E L S E

för åren 1842, 1843, 1844, 1845 och 1846.

STOCKHOLM, 1850.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

Kongl. Boktryckare.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
§. 1. Länets allmänna beskaffenhet.....	3.
1:o Kustlandet.....	3.
§. 2. Invånare.....	8.
Folkmängden.....	8.
§. 3. Näringar.....	13.
a) Jordbruk.....	13.
b) Boskapsskötsel.....	16.
c) Skogarne.....	17.
d) Bergverk.....	18.
e) Fabriker, Bruk och öfrige näringar, hvilka ej tillhöra Bergsrörelsen.....	19.
Sågverk.....	19.
Skeppsbyggerier.....	19.
Glasbruk.....	19.
Mjölqvarnar.....	20.
§. 4. Binäringar.....	20.
Jagten.....	20.
Fiske.....	20.
Handsågning.....	20.
Tjärubränning.....	21.
Kolning.....	21.
Salpetertillverkningen.....	21.
Handel.....	21.
§. 5. Politisk författning.....	22.
Kammarverk.....	22.
Statsbidrag.....	24.
Politi.....	27.
Skjutsningsbestyret.....	27.
Folkskolorna.....	28.
Helsovården.....	28.
Fattigvården.....	29.

§. 6. Städer.....	29.
a) Piteå.....	29.
Handeln.....	29.
Sjöfarten.....	29.
Fisket.....	29.
Jordbruk.....	30.
b) Luleå.....	30.
Handeln.....	30.
c) Haparande.....	31.
2:o Lappmarkerne.....	31.
Invånarne.....	32.
Näringar.....	34.
Renskötseln.....	34.
Åkerbruk och boskapsskötsel.....	34.
Skogar.....	34.
Bergsrörelse.....	35.
Handel.....	35.
Politisk Författning.....	35.
Kammarverk.....	35.
Statsbidrag.....	36.
Helsovården.....	37.
Folkundervisningen.....	37.

Tabellbilaga

Förteckning öfver anlagda Krono-Nybyggen och Torp samt upplåtta
Lägenheter inom Norrbottens Län
Uppgift, utvisande antalet af Folkmängden i Norrbottens Län
Tabell för Städerna inom Norrbottens Län
Tabell för Landet inom Norrbottens Län

Underdånig Berättelse om tillståndet i statistiskt och ekonomiskt hänseende inom Norrbottens län för åren 1842, 1843, 1844, 1845, och 1846.

§. 1.

Länets allmänna beskaffenhet.

Norrbottens län, som från äldre tider utgjort norra delen af Westerbottens, men år 1810 derifrån skiljdes och blef eget, gränsar på nordvestra sidan till Norrska fjellryggen, på den nordöstra till Torneå och Muonio elfvar, som utgöra riksgränsen mot Ryssland, på sydöstra till Bottniska Viken och på den södra till Westerbottens län, sålunda att gränsen ungefär sträcker sig i nordostlig riktning från hafsbandet en fjerdedels mil norr om Rönskär, och efter det den söder om Lappträsk skurit Åbyelf tager sin riktning till Storafvans sydliga del, hvarifrån den vidare går i ungefär rak linia söder om Hornafvan till Pjäskisjaur vid Norrska gränsen söder om Nasafjellet.

Hela länets arealvidd utgör 932,6 kvadratmil. Det indelas i administrativt hänseende uti trenne fögderier, eller Luleå, Calix och Torneå fögderier, samt 16 länsmansdistrikt, och innesluter trenne städer, eller Piteå, Luleå och Haparanda. I ekklesiastikt hänseende består länet af 16 pastorater, med trenne annex- och tvenne stadsförsamlingar, och uti judicielt af tvenne domsagor. Ifrån södra länegränsen och till Enontekis, som är den nordligaste Lappmarkssocknen, utgör allmänna vägens längd 62 mil, och bredden varierar emellan 25 och 40 mil.

Då länet i de afseenden, hvarom denna underdåniga berättelse i öfrigt skall handla, fortfar att vara nästan helt och hållet olika, ser jag mig tvungen, i likhet med hvad tillförene skett, särskildt afhandla de här af uppkommande olika delar: Kustlandet och Lappmarkerne.

1:o *Kustlandet,*

hvars allmänna beskaffenhet i afseende på bergsträckor, sjöar, öppna ställen, skogar och kärr samt rådande jordmån i olika trakter i föregående Femårsberättelser utförligen blifvit skildrad, utgör ensamt för sig 230 $\frac{3}{4}$ kvadratmil och bildar den landsträcka, som förekommer invid Bottniska viken, emellan länets norra och södra gränser, på ett afstånd uppåt landet af 8, 10, 12, 20 och 25 mil från hafskusten.

Inom denna hufvuddel, hvilken benämning kustlandet, i anseende till dess företräden i uppodling och befolkning framför Lappmarkerne, förtjenar, finnas följande pastorater: Piteå, med derunder lydande Stads- och Ellsby Kapellförsamlingar.

Neder-Luleå med tillhörande Stadsförsamling,

Öfver-Luleå,

Råneå,

Neder-Calix,

Öfver-Calix,

Neder-Torneå,

Carl Gustafs,

Öfver-Torneå med Hietaniemi Kapellförsamling, samt

Pajala. —

Man föreställer sig vanligen, att uppå en så vidsträckt yta, som Norrbottens kustland, växtligheten, isynnerhet med afseende på orternas skiljda läge från hvarandra i breddgrader, skall vara högst olika. Så är likväl icke förhållandet. Mycket större inflytande på vegetationen synes deremot orternas höjd öfver hafsytan utöfva. Men äfven denna är ingen tillförlitlig måttstock härutinnan. Naturen synes snarare i afseende på de olika trakterna inom detta län följa en mot vanligheten omvänd ordning. Ty ehuru jorden uti södra delen af kustlandet erhållit en ojemförligt större uppodling, än i den norra, och jordbruket i alla afseenden i den förra står långt framför jordbruket i den sednare, utvisar ändock en jemförelse, att medelafkastningen af ortens hufvudsäde, kornet, å båda ställen är ungefärligen lika eller åttonde kornet af både råg och korn. Så t. ex. ehuru Pajala socken har ungefär enahanda höjd öfver hafsytan som Piteå socken, men deremot är tvänne grader nordligare, gifver likväl samma qvantitet säd enahanda afkastning å båda ställen. Detta anmärkningsvärda förhållande förklaras likväl vid betraktande deraf, att jordmånen i norra delen af länet är den fördelaktigaste, men aftager i bördighet i samma mån man nalkas den sydligaste delen. Enär för gifvet antages, att de sydligaste delarne af länet, som nu äro mest befolkade, först blifvit odlade, så synes det således klart, att man icke alltid uppsökt de bördigaste trakter vid första bosättningarne.

Hvad klimatet i allmänhet beträffar, så tyckes erfarenheten bekräfta den uppgiften, att detsamma i sednare tider antagit en märkbart mildare karakter emot fordom. Och ehuru anledningarne härtill till största delen torde tillhöra naturvetenskapen att förklara, har jag likväl all orsak att förmoda, det landets tillväxande odling, de stora skogarnes förminskning samt åtskilliga träsk och sjöars samt myrors aftappning dertill jemväl bidragit.

Ett särdeles verksamt medel, att genom dylika företag befordra landets uppodlande, är, genom de af Rikets Ständer beviljade och af Eders Kongl. Maj:t för sådant ändamål i Näder anslagna bidrag af allmänna medel, beredt allmogen, hvilken

här så väl som annorstädes vanligen blott beräknar den närvarande vinsten, och oger-na till utförande af sådana företag förenat sina krafter, hvarförutan de största och ändamålsenligaste icke varit verkställbara, har genom samma bidrag både kommit i tillfälle att ävägbringa åtskilliga aftappningar af betydighet, och vinna erfarenhet, hu-ru desamma lämpligast kunna verkställas. Att hägen dertill äfven blifvit framlockad, visa de underdåniga ansökningar om statsanslag, hvilka jag tid efter annan haft näden inför Eders Kongl. Maj:t å allmogens vägnar framställa; och jag är öfvertygad att en icke ringa del af de snart sagdt otaliga tillfällena till erhållande af ängar, som genom sådana arbetsföretag kunna beredas, skola, om icke alldeles utan förväntan om bidrag af staten, dock med ett ringa understöd, hädanefter uppsökas och begagnas.

De arbeten, för sänkning eller utdikning af sjöar, som med bidrag af statsmedel äro under arbete eller blifvit de sista åren fullbordade, äro:

	Arbetet		Ungfärlig jord- yta, som vinnas eller förbättras.	I nåder beviljadt Stats- anslag.		
	Börjas.	Full- bordas.		R:dr.	sk.	
	År.	År.	T:ld.	R:dr.	sk.	
(Ifrån fonden 120,000 R:dr till aftappningar för norra länen, anvisad 1845.)						
1:o Sänkning af Degerträsket, Notträsket och Flurken i Öfver-Luleå Socken	1845	1845	268	2,000	—	Första utgräfn. ej fullbordad. Arbetstiden förlängd till d. 1 Sept. 1848. Afsynadt såsom färdigt.
2:o Utdikning af Rör- och Ängesträskén i samma Socken	1844	1846	122	1,400	—	
3:o Sänkning af Persöfjärden i Neder-Luleå Socken . . .	1844	1846	689	1,860	—	Färdigt, ehuru ej afsynadt.
4:o Dito af Lakaviken i dito	1844	1847	54	1,000	—	Ej färdigt.
5:o Utdikning af Kärrängens Tjern i Öfver-Luleå Socken	1846	1848	52	600	—	Till stor del fullbordadt.
6:o Dito af Lill-By- och Bredträskén inom Neder-Calix Socken	1846	1847	55	566	52	Ej färdigt.
Summa	—	—	1,221	7,426	52	

Dessutom hafva elfvarne i Piteå, Luleå och Råneå till betydlig del under åren **1842, 43** och **44** på statens bekostnad med ett sammanräknadt anslag af **15,000 R:dr** blifvit gjorda flottbara för båtar och flottor, hvilket mycket underlättat kommunikationen med öfre landsbygden, och derjemte haft det goda med sig, att några menniskolif, vid forsarnes befarande, efter elfrensningarnes fullbordan icke blifvit spillda. Torneå elf, som är den mest strida inom länet, befares nu visserligen både med båtar och flottor; men utom det att färderna derå äro mycket äfventyrliga, i anseende till den snart sagdt otaliga mängd forsar, hvaraf denna elf är uppfylld, fordrar farten derå betydliga arbetskrafter, som åter förorsaka de trafikerande stora kostnader och ofta lägga hinder i vägen för kommunikationens obehindrade gång. Utan tvifvel skulle derföre en rensning af Torneå elf medföra sådana fördelar, att den ersatte det arbete, som derå nedlades. Men ehuru önskligt än ett sådant företag skulle vara, möta dock för allmogen väsendtliga hinder att detsamma utföra, dels emedan kostnaden dervid blefve ganska betydlig, dels ock emedan elfven, såsom utgörande sjelfva gränsen emellan Sverige och Ryssland, af båda rikenas undersåter gemensamt för trafiken begagnas och således synes böra med gemensamma arbetskrafter rensas. Jag har derföre funnit mig föranlåten vidtaga förberedande anstalter för denna elfs rensning, och är sinnad, jemte en framställning om behovet deraf, i underdånighet särskildt begära Eders Kongl. Maj:ts nådiga förfogande, för att af Ryska kronan utverka delaktighet uti arbetets utförande, för den händelse Eders Kongl. Maj:t funne för godt att frågan om detta arbetes utförande på allmän bekostnad bifalla.

Ehuru förbättrade och utvidgade kommunikationer utöfva ett så väsentligt inflytande på landets uppodling och förkofran, återstår dock oändligt mycket i detta afseende för länet. Utom berörde elfrensningsarbeten äro väl i sådant afseende förbättringar af dels den väg invid Torneå elf, som tillföre af numera Ryska sidans undersåter underhållits, dels af vägen emellan Neder-Calix socknegräns och Korpikylä i Carl Gustafs socken under arbete, till hvars utförande allmogen erhållit ett statsanslag af tillsammans **15,912 R:dr 41 sk. b:ko**; äfvensom väguppbyggnad emellan Öfver- och Neder-Calix socknar på vestra sidan Calix elf, hvartill **7,000 R:dr b:ko** under **1841** års riksdag blefvo anslagne, ännu pågår; men för att landet i någon mån skulle kunna anses vara planmässigt med vägar försedd, erfordras ännu till det allraminste **20** å **30** miles väganläggningar. För att förminska behovet af de allra nödvändigaste vägarne, äro väglinierna emellan Pajala och Öfver-Toraeå och emellan Öfver- och Neder-Calix på östra sidan Calix elf, ehuru den förra för närvarande ej fullständigt, på allmän bekostnad undersökta, äfvensom plan till vägens omläggning och rättning, emellan Råneå och Neder-Calix socknar, är upprättad. Då jag likväl härtill icke ansett mig kunna inskränka mina åtgärder, i afseende på tillkomsten af nya och för-

bättring af redan befintliga vägar, har jag sett mig föranlåten hos Eders Kongl. Maj:t göra underdånig framställning om åtskilliga andra vägundersökningar på statens bekostnad. Till dessa underdåniga framställningar har jag ansett mig så mycket mera befogad, som allmogen, om den än förstode att fullkomligt uppskatta den framtida nyttan af väganläggningar och förbättringar i allmänhet, och icke alltför mycket låte tillbakahålla sig af fruktan för ökad vägunderhåll, i allt fall icke utan alltför stora uppoffringar skulle mäktat åstadkomma de nödvändigaste. — Ett annat för detta läns uppodling och förkofran viktigt — måhända det mest maktpåliggande — medel utgör afvittringens skyndsamme avslutande. För sådant ändamål hafva under åren 1824, då nu gällande afvittringsstadga utkom, och 1825 trenne landtmätare varit sysselsatte, 1826 och 1827 4 dito, 1828, till och med 1841 sex dito och derifrån intill närvarande tid åtta dito. Men huru otillräckligt detta antal sådana tjänstemän för behandlingen af ett så angeläget ärende varit, visar sig deraf, att afvittringsgöromålen, ehuru oafbrutet fortsatta sedan år 1824, ännu icke, äfven med beräkning af den afvittring, som före närvarande tid blifvit verkställd, kunna anses vara till mer än $\frac{3}{4}$ slutligen afgjorde, utom det att någon afvittringsätgård icke sträckt sig till Lappmarkerne. Uti Neder-Luleå, Neder-Calix, Neder-Torneå och Carl Gustafs socknar är dock afvittringen slutligen fullbordad, äfvensom afvittringsberedningarne äro till en del verkställda uti Råneå, Piteå och Öfver-Luleå socknar samt nyligen påbörjade uti Öfver-Calix socken. Af kustlandets socknar återstå Öfver-Torneå och Pajala socknar med en arealvidd af tillsammans något öfver 75 kvadratmil, uti hvilka afvittringen icke alls är börjad.

Uti de socknar, der bristande afvittring icke lägger hinder i vägen för laga skiftens påbörjande, sökas dessa med mycken begärlighet, emedan allmogen börjat inse det ofantliga inflytande, som en laga skiftesdelning på jordbrukets förkofran medförer. Allmogen klagar derföre högljudt öfver afvittringens långsamma gång, och dess klagomål synas vara så mycket mer befogade, som det icke beror af allmogen sjelf att fortskynda afvittringsarbetena. För att kunna i någon mån gå allmogens önsknings till mötes, har jag, på sätt min i underdånighet derom till Eders Kongl. Maj:t allättna skrifvelse innehåller, derföre sett mig föranlåten göra ännu tvänne afvittrings-landtmätares anställande inom länet till föremål för Eders Kongl. Majts nädiga pröfning.

Såsom jag ofvan haft näden omnämna, beräknas kustlandets arealvidd till något öfver 230 kvadratmil. Deraf anses ungefär hälften kunna åtgå till områden åt både redan varande och de för anläggning blott ansökta hemman och nybyggen, så att andra hälften bör betraktas såsom kronoallmänning för det närvarande. Men äfven vid pass hälften af den sistnämnda är redan förut disponerad till stockfångst, åt sågverk

och för bergverkens behof, hvarigenom endast en fjerdedel af kustlandets vidd egentligen utgör odisponerad kronomark, hvilken naturligtvis ligger mest aflägsse från hafs-kusten och de större vattendragen, så vida de närmare mera åtkomliga trakterna först blifvit till hemman och stockfångst uppsökta. De i länet befintliga jernbruk och masugnar äro grundade på skog dels från egna här ofvan inräknade hemman, som till större delen äga frälsnatur, dels på några emot fastställd ränta upplåtna skogstrakter. Vidare kan man ungefärligen beräkna, att åkern utgör $\frac{2}{3}$ eller **14,465** geometriska tunnland, som gör på hvarje helt mantal circa **25** tunnland, ängarne **10 $\frac{2}{3}$** och skogsmarken **219** qvadratmil, samt att af den sistnämnda lyda under enskildes hemman och nybyggen samt bruken **103**, under sågverken **58** samt under kronans fria disposition **58** qvadratmil, hvilka till större delen falla inom de aflägsnaste socknarne Pajala och Öfver-Torneå. Härvid må likväl anmärkas, att af skogsmarken upptaga sjöar, mossar och berg ungefär en fjerdedel af hela vidden. Då, såsom jag här ofvan haft nåden omnämna, afvittring ännu icke öfvergått länet i sin helhet, och andra tillförlitliga mätningar deraf icke heller ägt rum, kunna naturligtvis de af mig nu gjorda uppgifterna icke annat än vara blott approximativt rigtiga, men der afvittringsmätningarne försiggått, äro dessa och i öfrigt kändedomen om lokalen i geografiskt hänseende lagda till grund för uppgifterna. De böra dock, hoppas jag, i någon mån tjena till vägledning för bedömande af de förhållanden, som man från dylika uppgifter i allmänhet vill härleda.

§. 2.

Invånare.

Vid slutet af 1846 utgjorde folkmängden i kustlandet:

för Piteå stad	1,266	personer,
„ Luleå d:o	1,222	d:o,
„ Haparanda d:o	445	d:o,
„ Luleå fögderi	20,352	d:o,
„ Calix d:o	11,675	d:o,
„ Torneå d:o	8,951	d:o,

eller tillsammans **43,811** personer. Läger man nu härtill de sex Lappmarkernas folkmängd, **8,519** personer, så utgör hela länets befolkning **52,430** personer. Fördelar man kustlandets befolkning på dess areal, så uppkommer det resultat, att icke

mer än **191** personer skulle finnas på hvarje kvadratmil; men då man från arealvidden, hvilket torde vara det rätta, afdrager den mark, som för närvarande anses utgöra kronoallmänning, förefinnes, att **382** personer äro på hvarje kvadratmil bosatte. en befolkning som visserligen ej kan anses vara talrik. Vill man åter betrakta, huru många personer, i den mest bebyggda delen af länet eller Luleå fögderi, förekomma å hvarje kvadratmil, så befinnes, städernas befolkning och område oberäknadt, hvarje kvadratmil inrymma omkring **570** personer.

Kustlandets folkmängd, som vid **1816** års mantalsskrifning utgjorde **29,617** och under loppet af de nästderpåföljande fem åren ökats med **2,915** personer, en tillökning, som, under lika förhållanden fortsatt, skulle fördubbla folkstocken inom **50** år, har sedermera varit i ett oupphörligt stigande, ehuru tillväxten under de flera missväxtår, som följde efter **1850**, varit mindre stark, så att, då folkökningen från sistnämnde år till och med **1856** endast utgjorde **1,502**, uppsteg den under derpåföljande quinquennium till **2,009**, och under de fem åren, denna underdåniga berättelse omfattar, uppgår den ända till **2,680** personer. Tillväxten af folkstocken synes således vara mera beroende af de mer eller mindre gynnande skördar, som inträffa, än de tillfällen till bosättningar, som förefinnas, ehuru dessa sednare otvifvelaktigt utöfva ett mäktigt inflytande derpå. Annars kunde icke förklaras huru folkökningen kunnat vara större under åren **1817** till och med **1822**, än under förevarande quinquennium, helst bosättningstillfällena under den förra perioden voro långt talrikare än nu, men båda gynnade af goda skördar. Det lider dock intet tvifvel, att flera andra omständigheter bidragit till denna ovanliga folkökning. Litande på sina städse med flit brukade arbetskrafter och lockad af de ymniga tillfällen till goda förtjenster, som genom de sista årens förmånliga trävaru-konjunkturer tillskyndats orten, har den arbetande klassen, utan att genom årstjenst eller på annat löfligt sätt hafva beredt någon lättnad i den framtida lefnadskostnaden, ingått långt flera giftermål än den under missväxtåren kunde göra, änskönt den lifligare trafiken framkallat en dyrhet på nödvändighetsvaror i allmänhet, hvilken i mannaminne icke varit känd. Denna plägsed är dock icke ny. För en bosättning afser denna klass vanligen föga mer än tak öfver hufvud, icke besinnande att en missgynnande skörd, hvarmed följa höga spannmålspriser och nödvändigheten för den jordbruksägande allmogen att inskränka bruket af legda arbetskrafter, eller ett sjukdomsfall för familjefadren, på hvars fortfarande arbetsförmåga hela hjonelagets existens är beroende, äro tillräckliga orsaker att störta hela familjen i olycka.

I öfrigt indelas befolkningen uti kustlandet i tvänne till språk, vanor och bruk samt lynnens skiljda stammar, den Svenska och den Finska. Bland dessa förekomma

spridda der och hvar några Lappska hushåll, ursprungligen nedflyttade från Lappmarkerna, och i allmänhet lättjefulla samt af svag kropps-konstitution. Merendels utfattiga, egna de sig vanligen icke åt något bestämdt lefnadsyrke, utan komma vanligen fattigförsörjningen till last. Ehuru få till antalet dessa äro, har nästan alltid en eller flere af dem varit bland deras antal, som månadligen blifvit i fångförteckningarne upptagne.

Den Svenska befolkningen, allvarsam till lynnet, är merendels lång till växten, af skiljaktig ansigts-bildning inom hvarje socken, dock mera derutom, hvaremot den Finska, som är bosatt på vestra sidorna af Torneå och Muonio elfdalar, med lättretligt lynne, har en mera undersättsig växt och mera öfverensstämmande ansigts-bildning; men båda stammarna utmärkas af satt och för tyngre arbeten lämpad kroppsbyggnad. De äro också härdade och fördraga med lätthet det hårda klimatet. Under det att båda älska sjelfständighet och oberoende, förstår den Svenska att med klarhet uppfatta sina i lag grundade skyldigheter och rättigheter, så att den, utom i mera invecklade fall, för redandet deraf sällan har af behofvet att anlita någon utom sitt stånd, samt utvecklar i hvarje lifvets förhållande ett förstånd och urskilning, som hos allmoge i allmänhet är sällspord. Den Finska befolkningen deremot kan icke i lika mått tilläggas dessa egenskaper. Men den är ock hindrad, såsom med ett och annat undantag allenast kännare af blott det finska språket, från deras förvärfvande. Om båda kan dock med skäl anmärkas, att de stundom låta hänföra sig nog långt af sin sjelfständighetskänsla, i det de, måhända dock till en del af förkärlek till gamla vanor och bruk, förneka sig införandet af sådane anstalter, som skulle medföra intellektuella och materiella fördelar; och om den Finska befolkningen särskildt gäller ganska ofta, att den ogera lider å sig några band af politi-stadganden, hvars tillvaro den betraktar såsom en öfverflödig inskränkning uti sin frihet. Dock bör man härvid äfven taga i betraktande den svårighet, som ett för dylika stadganden främmande språk måste medföra, hvarigenom allmogen nästan blott traditionsvis blir underrättad derom. Finska allmogen inser äfven fördelarna af att förstå Svenska språket, och önskar derföre sjelf lära, men isynnerhet bibringa sina baru kännedom af detsamma, för hvilket ändamål den ofta bekostar deras underhåll i Svenska socknar. Tidigt från ynglingaåren vande vid yxan, utveckla männen en bland allmogen i allmänhet ovanlig färdighet särdeles i husbyggnad samt likartade arbeten och äfven i handslöjder, men tillgången på mera lönande förtjenster gör, att den sällan sträcker sin slöjdfärdighet utöfver eget behof. Ett bland dess förnämsta sträfvanen är att bo prydligt och väl. Gemenligen äro derföre så väl ståndspersonens som bondens hemman väl bebyggda. Boningsrummen försedda med stora fönster, väl ombonade samt prydda med snygga, ehuru enkla möbler. Allmogen visar ock

synnerlig fallenhet för granna kläder, dyrbara hästar och prydliga åkdon, och i allmänhet halva de sednare årens ymnigare skördar och lönande biförtjenster framkallat en lyx, så väl i lefnadsätt, som i bruket af öfriga ting, hvilken för Norrbottningen hittills varit alldeles främmande. Sederna hos folket kunna icke sägas vara förderfvade i allmänhet, ehuru de svåra missväxtåren visserligen härutinnan jemväl lemnat omisskänneliga spår efter sin härjning. Undantagen från den hos Norrbottniska allmogen tillförene befunna trofasthet i löften och allmänna redlighet äro utom allt tvifvel talrikare, i det domstolarnes annaler icke sällan utvisa, att alla nödvändiga former för aftals giltighet måste iakttagas, så vida man med säkerhet skall kunna påräkna uppfyllandet deraf. De gröfre brottens antal är likväl ringa; och det torde förtjena att nämnas, det under de fem ifrågavarande åren icke mer än hvar 7,490:de person varit häktad. Härstammande från Birkarlarne, bibehåller allmogen ännu nog mycket begär för handel och byten, hvilket mången gång urartar till vingleri. Den Finska befolkningen isynnerhet visar en särdeles fallenhet för processer och egensinnighet i deras fullföljande, så att exemplen på rättegångar, som fortvarat under 6, 7 à 8 ting med en mängd vittnesförhör, under det värdet hvarom man tvistat knappt motsvarat lösen för ett tings expedition i saken, icke äro så sällsynta.

När man fordom räknade till bevisen på ett godt värdskap, att gästerna kunde förmås öfverskrida måttlighetens gräns i förtärandet af spirituösa drycker, anses nu deremot åtminstone bland ståndspersonsklassen ett öfverlastadt tillstånd medföra skada för ett godt anseende. Men tyvärr! kan man ännu icke säga att detta exempel i allmänhet vunnit efterföljd hos den arbetande klassen. Väl finnas i länet flera nykterhets-föreningar, men man har hos dessa anmärkt, att de icke alltid drifvit sådana satser, som varit stödda på grunderna af en sund moral; äfvensom att de från sitt ursprungliga nit låtit hänföra sig till en allt för mycket i ögonen fallande intolerans, hvarigenom ändamålet med deras verksamhet skulle förfelats. Jag lemna dock denna anmärkning derhän. Men säkert är, att den icke motsägs af det omdöme om nykterhetens sak, hvartill kvantiteten af det i länet införda brännvin kan gifva anledning. Ty under ifrågavarande fem åren uppgår, enligt tullkammarens uppgifter, det införda beloppet till den enorma summan af 983,834 kannor, eller 196,767 årligen, ett belopp, som, fördeladt på kustlandets inbyggare — ty till Lappmarkerne får brännvin icke föras — skulle utvisa, att hvarje person, äldre och yngre, förtärande och icke förtärande dylik vara, förbrukat öfver 20½ kanna hvardera, hvilket förhållande antager en ännu beklagligare karakter, då man betraktar, att uti länet finnes ett bränneri, der tillverkningen sker fabriksmässigt. Detta oaktadt hyser jag dock den öfvertygelse, att tecken till brännvinsupandets inskränkning omisskänneligen äro för handen, enär ganska många bland allmogen redan finna oförenligt med hvad som

är passande, att anträffas uti öfverlastadt tillstånd. Det kan icke heller fela, att de ofta framhållna framställningarne om det omoraliska och skadliga uti bruket af denna dryck småningom skola hafva ett välgörande inflytande på öfvertygelsen. Husbehofsbränningen deremot kan anses hafva upphört, enär allenast en och annan der-till sig anmält.

I afscende på folkets ekonomiska belägenhet kan man fortfarande såsom regel i allmänhet antaga, att skattehemmansägarna äro till största delen i oberoende ställning, somliga välmående och några till och med förmögne, en del kronohemman och nybygges-innehafvare välbehållne, men de fleste mer och mindre skuldsatte, samt att arrendatorer och brukare af de till verken hörande hemman äro i de sämsta villkoren; men då man betraktar den Norrbottniska allmogens hus och byggnader i allmänhet, den snygghet, som derinom råder, med de målade eller tapetserade rummen samt det väl putsade husgerädet, dess lefnadssätt, ehuru i hvardagslivet tarfligt, dess frimodiga, utan slafbegär tjenstaktiga och städade sätt att skicka sig, dess gästfrihet och välvilja mot främlingen, skulle man vara frestad tro, att sådant allt betecknade ett välstånd och rikedom, som icke i verkligheten saknades. Äger man tillika kännedom om de betydliga biförtjenster — och hvilken reser genom orten utan att höra talas derom — hvartill de sednare åren lemnat tillfälle, utan att på samma gång underrättas om mängden af de lyx- och öfverflöds-artiklar, som under samma tid blifvit konsumerade, är man fullt berättigad till det omdöme, att inom orten finnas betydliga kapitaler förvarade. Likväl är jag öfvertygad, att ett eller annat års svårare missväxter skola vara tillräckliga att åter försätta orten i förlägenhet. Det är väl sannt, att de föregående årens skördar i allmänhet varit ganska förmånliga, äfvensom att, enligt vederbörandes uppgifter, under ifrågavarande fem åren från orten exporterats 147,220 lispund smör, 78,070 tunnor tjära, 184,419 st. sparrar och bjelkar, 150,574 tolfter plankor och bräder, 2,218 stycken spiror, hvarför värdet efter gångbara medelpriset uträknadt gör 2,045,355 R:dr 16 sk., förutom värdet af exporterade artiklarne lax, renshudar, salpeter, renhorn och lim, pottaska, splitved, ved och andre smärre trävarueffekter 292,524 R:dr 16 sk., eller tillsammans 2,335,879 R:dr. 52 sk. banko. Allmogen har ock af de flesta och största jern- och sågverken, för sitt deråt lemnade arbete, blifvit ersatt icke med hvarjehanda varor, utan med kontanta penningar; men vid det förhållande, att några spannmålsförråder icke finnas besparade, samt att värdet af blotta artiklarne bränvin, kaffe, socker och sirap, förutom alla öfriga lyx- och öfverflödsvaror, som under tiden till länet införts och konsumerats, motsvarar de ofvannämnda biförtjensterna, så lärer ingen tveka att dela min öfvertygelse. Otvifvelaktigt är det dock, att för närvarande inom länet råder ett visst välstånd, hvilket bland annat omisskänneligen visar sig

äfvén deraf, att utsökningsmålen år efter annat aftagit i mängd. Dylika genom utslag afgjorda mål uppgå icke till högre belopp än 346 i medeltal årligen under ifrågavarande tid. År 1846 utgjorde de 163, till hvilken utsökningsmålen betydliga förminskning stadgandet att domstolarnes beslut äfvén numera få gå i verkställighet dock till väsendtlig del bidragit. Dagsverkspriserna hafva gällt omkring 2 à 2 R:dr 16 sk. för häst och karl, 40 sk. à 1 R:dr för karl och 20 à 24 sk. B:ko för qvinsdagsverke sommarterne och i förhållande derefter vintertiden. Oaktadt dagsverkspriserna sålunda varit temligen högt uppdrifna, har man temligen allmänt klagat öfver brist på arbetare, hvilka funnit sin största räkning vid att lemna sina krafter för deras behof, som sysselsatt sig med skogsprodukters upphemtande och försäljning, helst de sistnämnde funnit sitt yrke kunna medgifva ännu högre dagsverkslöner än de ofvanberörde. Sådant har ock förorsakat brist på drängar, hvarigenom desses löner kommit att allmänligen ökas ända till 66 R:dr 32 sk. banko.

§ 3.

Närningar.

a) *Jordbruk.* Ehuru detta bedrifves ungefär på enahanda sätt som tillföre, utgör det likväl landets modernärning och har, oaktadt de från missväxt-tiden medföljda såren samt oaktadt jordbrukaren användt så mycken tid på biförtjenster, dock genom de förmånligare skördar, hvarmed under sista åren landet hugnats, ådragit sig den större uppmärksamhet, som det otvifvelaktigt äfvén inom denna provins förtjenar, och med märkbara steg framskridit, hvartill vintrarnes sentida ankomst och de för odling tjenliga höstarne i väsendtlig mån jemväl bidragit. Partiela framsteg i jordbruket förekomma äfvén i ganska stor skala, såsom t. ex. i Carl Gustafs socken, der en förmögen hemmansägare verkställt odling af vidsträckta myror, deraf han erhållit betydande afkastning. När man undantager åtskilliga under bruksverken lydande hemman, bestå de öfriga af små delar, så att egentligt sambruk af större hemmanslotter aldrig förekommer bland den jordbrukande klassen. De flesta hemman utgöra blott omkring $\frac{1}{3}$ och $\frac{1}{4}$ dels mantal. Men mindre än $\frac{1}{4}$ dels hemman anses icke medföra besutenhet. De små hemmansdelarne hafva väl hufvudsakligen tillkommit genom klyfningar, hvilka i allmänhet hafva ett välgörande inflytande på kulturens framsteg, men många af dem räkna sin ringhet från sjelfva anläggningstiden. En och annan förmögen eller välmående hemmansåbo förekommer väl på alla slags hemman, men i allmänhet träffar man säkrast välmågan hos de ägare, som bruka hemman af medelstorleken, hvilket torde härröra deraf, att med de ringa framsteg odlingen hit-

tills fortgått, de små gifva för ringa afkastning, då deremot de större hemmanens vidsträckta och spridda ägors kostsamma och tidsödande skötsel förhindrar ett ändamålsenligare bruk deraf. Något vaxbruk har ännu icke kommit till stånd inom länet, utan brukas åkrarne vanligen på det sätt, att, sedan de med ortens hufvudsäde kornet varit besådda, de hvart tredje eller 4:de år begödslas med omkring 150 lass på hvarje tunnland, änskönt de under ett år af samma tid läggas i träde eller besås med potates, hvilken sålunda trädde åker åter gemenligen besås med vinterråg. Den minsta åkervidd, som en hemmansåbo begagnar, utgör omkring 2:ne tunnland, och ganska få äga 10 tunnland öppen åker. De flesta bruka 3 å 6 tunnland och beså åkrarne med 1½ tunna på hvarje sådant tunnland, och skörda då i goda år 20 å 50 tunnor korn. En ringa del skörda å sina hemman utöfver och ganska få 100 tunnor. Råg nyttjas så föga, att man i allmänhet af dess afkastning å hvarje hemman blott kan påräkna några tunnor, ehuru detta säde, om det mera kunde komma i bruk, gifve orten både ymnigare och säkrare skördar. Potates-odlingen har lemnat goda skördar, ehuru potates brukas endast till husbehof. Den har icke heller varit af någon sjukdom behäftad. Rotfrukter begagnas i mindre skala och allenast till husbehof och kryddgårdsväxter endast af ståndspersoner för eget behof, men dock vidsträcktare än tillföre.

Hamp- och linodlingen deremot synes icke vilja framskrida, ehuru den visserligen kunde vara lönande och bespara mycket af de kapitaler, som för dessa varor nu utgifvas till Finland och äfven till Ångermanland. Till inskränkningen af denna odling torde dock i väsentlig mån bidraga de goda priser å bomullsgarn, som de sednare åren ägt rum.

Enligt denna underdåniga berättelse vidfogade tabeller Litt. A & B utgör medelafkastningen af råg och korn 36,450 tunnor och är således 27,528 tunnor större än under det quinquennium, som föregick det ifrågavarande. Deraf skulle således visa sig att skördarne under den sednare perioden med sistnämnde spannmålsbelopp öfverskjutit den förra periodens. Undersöker man åter de källor, hvarifrån dessa uppgifter äro hemtade, är det gifvet att någon tillförlitlig beräkning af ortens spannmålsprodukt deraf icke kan göras. Uppgifterna äro nämligen tagne från kronofogdarnes och magistraternes till mig afgifna berättelser, hvilka, enär man af den enskilda icke skäligen, om ock för ett allmänt ändamål, kan påräkna offentliggörande af dess hushållning, tillkommit på grund af den kännedom om hvar och en lägenhets afkastning, de och under dem sorterande länsmän ägt. Då någon import af spannmål under samma tid icke ägt rum, eller om spannmål blifvit införd, beloppet deraf icke kan öfverskjuta den export af några tusen tunnor, som till angränsande Westerbottens län blifvit utförda, föreställer jag mig, att en långt tillförlitligare kän-

nedom om spannmålsproduktionen skall erhållas, om man beräknar behovet deraf för länet. Det är så väl här, som inom flera andra orter af riket, vanligt att beräkna 3:ne tunnor spannmål på hvarje person årligen. Tredubblas derföre folkmängden 52,430, så tror jag att det derigenom uppkommande belopp 157,290 skall mera närma sig den rätta produktionen. Ty det är icke heller tänkbart att berörde folkmängd skulle hafva tillräcklig brödföda af 86,450 tunnor spannmål. Missväxtens vanliga orsaker befinnas väl stundom hafva föranledt den brist på nödiga lifsmedel, hvaraf denna ort så ofta varit hemsökt, men merändels tillskrifvas nattfrosterne, som man under namn af jernnätter på vissa bestämda tider vant sig att återvänta, de egentliga anledningarne dertill. Att derföre utfinna medel till hämmande af de skadliga verkningarne deraf har länge varit en svår uppgift för jordbrukaren. I den mån odlingen fortskridit samt sankt kärr och träsk förtorkat eller blifvit uttappade, har dock en längre tids erfarenhet ådagalagt, att skadan af nattfroster förminskats eller upphört. Landets allmännare uppodlande samt utgräfning af kärr och träsk anser jag derföre vara oeftergifliga vilkor för betryggandet af inbyggarnes välfärd och förkofran. Jag vågar här uttrycka min underdåniga tanka, att för vinnande af ett så viktigt ändamål hufvudsakligen tvänne medel äro verksamma. Jag menar inrättandet af landbruksskolor i förening med nödigt bistånd af staten för vattenaftappningar samt afvittringens skyndsamma afslutande. Det sednare har jag redan i denna underdåniga berättelse haft nåden vidröra. Hvad åter det förra vidkommer, har jag, i enlighet med Eders Kongl. Maj:ts derom i nåder meddelade föreskrifter, sökt åstadkomma inrättandet af en landbruksskola, men, ehuru passande lägenhet dertill förefunnits, icke lyckats i mina bemödanden. Mot den böjelse att vidhålla gamla vanor, som allmogen visar, skola alla föreställningar om ett ändamålsenligare sätt att bruka jorden säkerligen stranda; och då några ståndspersoner med verklig förmåga och insigt, att föregå den med föredömen härutinnan uti orten icke finnas, skall dock behovet af en landbruksskola alltid framstå klart och oeftergifligt. Jag hyser ock den förhoppning, att för sådant ändamål en enskild persons i alla afseenden passande egendom skall upplätas för ändamålet, allenast det ringa bidrag, som derjemte erfordras, af allmänna medel kan erhållas.

Innan jag lemnar denna afdelning af min underdåniga berättelse, torde mig i nåder tillåtas, att i korthet vidröra de anstalter, som hufvudsakligen för invånarnes betryggande mot brist på utsäde efter inträffade missväxter äro vidtagne. I sådan syftning tillkommo med år 1838 fastställda reglementen för distrikts- eller sockne-magasinet uti Piteå, Öfver- och Neder-Luleå, Råneå samt Neder- och Öfver-Calix socknar. Således i de delar af länet der den talrikaste befolkningen är nedsatt. Förvaltningen af spannmålen, som inslås uti särskildt för ändamålet inom

hvarje socken uppbyggda magasin, är uppdragen åt kommunerna sjelfva. Deras sammanlagda grundfond utgör 4,975 tunnor; och till dess fyllande hafva kommunerna genom de sednare årens ymnigare skördar kommit i tillfälle att redan insätta 2,805 tunnor. Sedan denna grundfond blifvit fylld, kan den väl icke motsvara behofvet af all för nämnde kommuner erforderlig utsädes-spannmål, men det är att hoppas, att sådant icke heller skall behöfvas.

b) *Boskapsskötsel* är en näringsgren, som både förr utgjort och jemväl härefter måste af naturliga orsaker utgöra en hufvudbeståndsdel uti ortens näringskällor. Ehuru den på långt när ännu icke bedrifves på ändamålsenligt sätt, har orten icke allenast eget behof af ladugårdens alster, utan mäktar äfven åstadkomma en betydlig utförsel af smör till andra orter, såsom jag tillförene i berättelsen haft nåden nämna, och skulle kunna exportera mångdubbelt, om icke bruket af kaffebrädda vore i så stor kvantitet allmänt. Uti invid Torneå elf belägna socknar bedrifves isynnerhet boskapsskötseln med berömvärd omtänka. Af 5,896 kor uppgifves afkastningen i smör till 25,000 lispund, således mer än 4½ lispund årligen af hvarje ko; och som allmogen i samma socknar förer ett mycket tarfligt lefnadssätt, afsättes denna tillverkning till största delen derutom. Hornboskapen, i orten infödd, är liten till växten. Några försök att införskrifva hornboskap från Tyskland äro nyligen gjorda, och ehuru man ännu icke hunnit öfvertyga sig fullkomligt om dess trefnad, synas dock utsigterna dertill för närvarande ganska lofvande. Hornboskapsracens förbättrande synes dock städse böra utgöra föremål för den allmänna uppmärksamheten. Uti underdänig skrifvelse af den 18:de September 1845 har jag, efter öfverläggning med vederbörande, haft nåden uttrycka den åsigt, att för närvarande, i öfverensstämmelse med Eders Kongl. Maj:ts Landtbruksakademis derom gifna förslag, det icke vore lämpligt inrätta holländeri i orten, men deremot att densamma vore i största behof af att få till krossering med egna bättre kor emottaga ett visst antal Engelska racetjurar af Pembrokehire-racen från Wales. Skulle orten förunnas denna fördel, vore visserligen bättre tider för boskapsskötseln att emotse, helst som ängsodlingen, medelst den öfverflödiga åkerns igenläggande till lindor, ängsmarkens afrödjande från skog, kärrs och träsk utdikning samt uppländningar i elfvarne, är i starkt tilltagande, så att från de naturliga ängarne numera icke ensamt, såsom fordom, hötillgången upphemtas.

Häst- och färkreatursracerne hafva väl i sednare tider blifvit förbättrade, den förra genom införseln från Finland och Ångermanland af större hästskatur, och den sednare medelst ett allmännare spridande i orten af tillförene införskrifna får af Spansk, Isländsk och Tysk race, men i allmänhet äro dessa skatur småväxta. Den Finska hästen, såsom hårdig och mindre noggrann i afseende på födoämnenas beskaf-

fenhet, anses för orten ganska passande. Getter hållas i skärgårds- och skogstrakterne, men i allmänhet förminskas dessa kreaturs antal i den mån odlingen tilltager.

c) *Skogarne*, som, på sätt jag ofvan i underdånighet omnämnt, till ungefär en fjerdedel upptagas af sjöar, ofruktbara mossar och berg samt andra impedimenta och utgöra tillsammans 219 kvadratmil, hafva i sednare tider genom omåttligt anlitande särdeles vid hafskusterne samt vattudragen blifvit så medtagne, att man numera föga derifrån kan hoppas erhålla det understöd i svaga år, hvartill de äro den hufvudsakligaste inkomstkälla orten äger att under sådana förhållanden påräkna. Ungefär hälften af nämnde vidd anses, såsom förut nämnt är, genom afvittringarne komma att tillhöra hemman och nybyggen, en fjerdedel, som till större delen ligger inom de allägsnare socknarne Pajala och Öfver-Torneå, är under kronans fria disposition, och den öfriga fjerdedelen är genom äldre dispositioner och privilegier slagen under bruken och sågverken, såsom det heter: »för att göra marken nyttbar», och är ännu ouppodlad, så att den stora allmänheten, sedan den öfriga kronmarken blifvit uppsökt och bearbetad till nyhemman, nu mera inom det egentliga nedra kustlandet nästan saknar utrymme för flera nybyggesanläggningar. Skogarne bestå hufvudsakligen af tall, gran, mindre ymnigt af björk och asp. Spridda der och hvar finnas jemväl al, hägg, rönn och enträd i ringa mängd. På de flesta trakter är skogen gles och föga reslig samt på de från kusten aflägsna ofta fjellartad och risig. Trädens växtlighet är långsam, så att ett barrträd icke anses hinna sin mognad på kortare tid, än från 150 till 200 år, och uppåt Lappmarkstrakterna ända till 300 år. Att för närvarande, då enskildas skogar icke ännu äro skiljda med rålinier öfverallt ifrån kronans, och så länge man icke hunnit längre med laga skiften än hittills, försöka införandet af en bättre method i skogsskötseln, torde vara utan ändamål, allrahelst som begreppen hos allmogen om äganderätt i afseende på skog ännu äro så föga utbildade, att man i allmänhet anser sig utan fara för skam kunna utan åtskillnad tillgripa ej mindre den enskildes än kronans skog, allenast man förfövar brottet med sådan slughet och beräkning, att det blifver omöjligt för åklagaremakten, att lagligen uppaga förbrytelsen. Någon magt öfver den allmänt rådande föreställningen i detta afseende synas icke heller upplysningar och råd kunna utöfva, så länge förenämnda förhållanden icke äro undanröjda och spekulantens höga betalning fortfar att utgöra en äggelse för vinningsbegäret. Likväl synes erfarenheten bekräfta, att der lagens straff kunnat åtkomma förbrytaren, som föga i ett bland hundrade fall är möjligt, hafva åverkningarne förminskats — åtminstone blifvit hejdade i sin fart så mycket, att de icke helt öppet föröfvats. Att så vidt sig göra

låter förekomma denna skogarnes förödelse, om ej för annan orsak så för att åt efterkommande bevara möjligheten af det enda räddningsmedlet från undergång, i händelse orten ännu skall hemsökas af flera på hvarandra följande missväxtår, medan något af skogarne ännu återstår, synes derföre vara en billig omtanka, hvarpå allmänheten gör anspråk. Otvifvelaktigt skulle detta mål, då kronobetjenings tid med andra göromål är så tillräckligt upptagen, vinnas, om jägeribetjening förlades äfven inom detta län, ehuru medgifvas måste att denna skulle förorsaka en ej så obetydlig förökning i statsbördorna. Men jag kan icke för min del med kännedom af den rikedom, som uti skogarne ligger förvarad, undertrycka den föreställningen, att kostnaderne för en nitisk jägeribetjenings underhållande rikligen skulle ersättas af den skogsbesparing, som genom dess bemödande blefve en följd. Men med eller utan jägeribetjening skulle närmare kontroller i afseende på skogsprodukters upphemtande vara af högsta vikt. Underdånigt förslag till sådane kontroller har jag derföre uti underdånigt memorial af den **21 Augusti 1845** till Eders Kongl. Maj:t haft nåden afgifva, ehuru Eders Kongl. Maj:t ännu icke fattat nådigt beslut i anledning deraf; och då någon fara för skogarnes bestånd genom deras ålitande icke kan förekomma, allenast afverkningen af sådane träd, som icke hunnit sin mögnad, undvikes, och man i allmänhet anser den skog vara fullmogen, som **7** alnar från afskäringssället vid roten vuxit till den tjocklek, att det der innehåller **10** tum i diameter, vågade jag, för att äfven på detta sätt motverka skogarnes ruin, under den **27 Augusti** nästlidet är i underdånighet föreslå, att förbud mot utförsel till utrikes ort af sådana trän, som icke hunnit dylik storlek, i nåder måtte utfärdas, såsom det säkraste medlet att förekomma det onda; men Eders Kongl. Maj:t har icke funnit skäligen sitt nådiga bifall dertill lemna, såsom jag förmodar af hinder, som gällande tulltaxa då medförde.

Uti byggnadssättet är ingen förändring vidtagen, som kan hafva afseende på skogsbesparing, utan synes deremot allmogens häg för byggnader hafva tilltagit, ehuru tillgången på mogen skog uti de mer bebyggda trakterna af länet är ytterst knapp. Användandet af stengärdesgårdar har väl i sednare åren blifvit mera vanligt, men i allmänhet begagnas det i skogbeväxta trakter merändels brukliga skogödade stängselsätt af klufne mindre trän med stör af gran.

d) *Bergverk.* Denna näring har bedrifvits vid de i länet befintliga grufvor, masugnar och verk, så att **2,747** Skeppund kopparmalm och **56,707** Skeppund jernmalm blifvit från grufvorne uppbrutne, **21,056** Skeppund jernmalm vid masugnarne blåste, samt **22,060** Skeppund stång- och ämnesjern och **1,482** Skeppund manufakturjern smidde och förädlade vid verken.

I allmänhet vill det synas, som ifrågavarande rörelse de sista fem åren bedrifvits med mindre behållning än under näst föregående quinquennium, så att om bättre konjunkturen

för jerneffekternas afyttrande icke uppstå, näringen förmodas komma att snart drivas utan någon egentlig behållning. Sedan alla materialier med få undantag, dagsverken och forlönor stigit emellan 50 å 100 procent i värde, men jernet deremot hålles i ringare pris, har för denna handtering den olägenheten jemväl tillkommit, att spannmålspriserna stått temligen höga.

De flesta jernverk äro försedda med egna skogar, som af Kronan blifvit derunder upplåtna. Genom dels köpta, dels sökta hemmansanläggningar äfvensom genom förvärfvade skattehemman har man varit betänkt på, att tillförsäkra bergsrörelsen oberoende i detta afseende; men om utsigterna för närvarande äro betänkliga i afseende på skogstillgången, huru mycket mer skola de icke blifva det i en framtid vid det förhållande om skogarne jag nyss haft nåden omnämna.

e) *Fabriker. Bruk och öfrige näringar, hvilka ej tillhöra Bergsrörelsen.*

Sågverk. Inom länet finnas tillsammans 21 sågverk, hvaraf 11 hafva privilegier å betydliga skogstrakter emot särskild grundränta och stubböresafgift sig förunnade, men de öfriga deraf, som under ifrågavarande quinquennium tillkommit, grunda sin tillverkning på köpt timmer. De förra kunna väl för närvarande anses äga temlig god tillgång på timmer, men denna är dock i starkt aftagande dels genom hemmansanläggningar å de privilegierade trakterne, dels ock genom öfersågning. De sednare äga knapp och obestämd tillgång på sågtimmer. Att tillverkningen vid sågverken varit ganska betydlig inhemtas redan af det föregående, ehuru väl uti den uppgifna qvantiteten utskleppade bräder ingå sådane, som tillkommit genom handsågning; men tillverkningen blir ännu betydligare, enär man betraktar, att hvad, som under nästlidet är vid flera sågverk producerats ännu icke kunnat utskleppas, samt att en myckenhet bräder blifvit transporterade från uthammarne till andre inrikes orter, så att beräkningen deraf icke kunnat ingå uti Tullkammarens journaler.

Skeppsbyggerier. Då under ifrågavarande åren, utom det sista, sjöfarten varit mindre lönande, har ock denna handtering i betydlig mån aftagit; men sedan bättre konjunkturer nu deruti inträdt, har skeppsbyggnaden åter visat sig i tilltagande, oakadt både dagsverkslönerne och byggnadsmaterialierne blifvit så högt uppstegrade. Å de fyra på landet befintliga varf hafva 9 fartygsbyggnader dels fulländats, dels blifvit påbörjade.

Glasbruk. I orten finnes endast ett sådant, nämligen Långvik. Det har med oafbruten drift bedrifvits, men skall dock lemna obetydlig behållning. Årliga tillverkningen, som består af fönsterglas och buteljer, uppgår i värde till 19 å 20,000 R:dr Banko, samt skeppas, med undantag af hvad i orten åtgår, på Stockholm.

Mjölqvarnar. Endast 12 sådana finnas i gång åtskilliga tider af året, och få af dem anses gifva verkligt lönande förtjenst. Då de likväl icke motsvara mäldbehovet, finnas dessutom en myckenhet svaltqvarnar, vid hvilka allmogen förmal sin säd till största delen.

§. 4.

Binäringar.

Jagten är en näringsgren, som uti ouppodlade länder gifver god inkomst. Det tyckes derföre som Norrbotten borde vara den provins i Sverige, hvarest jagten med största fördel kunde bedrifvas. Förhållandet har likväl icke varit sådant. Skogarnes förminskning vid kusten gör, att der finnes föga villebråd. Björnar hafva likväl de sednare åren blifvit fällda till ganska stor myckenhet; dock har allmogen så föga egnat sin tid åt deras förföljande, att sådant först kommit i fråga, sedan de å boskapen föröfvat betydlig skada. Fogel afyttras väl till ringa quantitet, men numera sällan utom länet. Räf, filfras, mård, hermelin och ekorre fallas till temlig mängd, och endast i den mån dessa djurs fångande upptager allmogens tid, kan jagten hufvudsakligen anses såsom näringsgren inom länet.

Fiske är deremot en bihandling, som lemnar icke allenast orten tillräckligt för eget behof, utan bedrifves äfven med sådan fördel, att, på sätt tillförene är i uuderdånighet nämndt, ett betydligt quantum kan till andra orter utföras. Hit hör i främsta rummet laxfisket, men äfven fångsten af strömming, sik, gädda och annat småfiske förtjenar att nämnas.

På 1820-talet uppstod en vigtig tvist emellan Kronan och skattemännen om äganderätten till laxfisket i elfvarne. Efter flerårig rättegång, som fullföljdes till högsta instansen, slets frågan på det sätt, att äganderätten ömsom stannade hos Kronan, ömsom hos de enskilda. I Torneå elf, hvarest laxfisket äges af Kronan, men nu sedan 1791 på 100 års tid åt Svenska och Finska sidans invånare är utarrenderadt, bedrifves detta med största fördel och gifver 400 å 500 tunnor öfverhufvud årligen åt Svenska delägare. Af skärgårdarnes inbyggare bedrifves skjäl fisket icke utan framgång.

Handsågning. Bland de sednare årens biförtjenster inom orten förtjenar denna ett stort afseende vid betraktande af den behållning binäringarne lemnat. Dertill är lätt att sluta allenast deraf, att ett icke ringa antal hemmansägare, hufvudsakligen med afseende på handsågning af bräder och plankor samt tillverkningen af bjelkar, begagnat flera drängar och försett sig med ett större antal hästar, så att en enda bonde

understundom tillverkat ända till 170 à 180 tolfter bräder. Jag saknar tillförlitlig grund för uppgiften om den myckenhet bräder och plankor, som allmogen ensamt tillverkat, men af de 184,419 stycken sparrar och bjelkar, hvilka jag här ofvan uppgifvit hafva tillskyndat landet en behållning af 491,794 R:dr, har ett ganska ringa antal tillhört andra än allmogen.

Tjärubräddning idkas nu mera, i brist på tjenlig skog, till obetydlig quantitet uti de socknar, som gränsa till hafskusten, och har uti derifrån aflägsna socknarne under de sednare åren varit i starkt aftagande, så väl derföre att tjärutillverkningsämnenå mångenstädes upphört att finnas, som ock emedan allmogen funnit större vinning uti tillverkning af bräder, plankor och bjelkar. Det är dock otvifvelaktigt, att sedan skogarne snart blifvit tömda på sistnämnde produkter, tjärutillverkningen åter skall intaga sitt åt dem för en tid lemnade rum. Den från länet utförda tjära utgör, såsom jag ofvan haft nåden nämna, under de fem år, hvarom denna berättelse handlar, 78,070 tunnor.

Kolning. Dermed har allmogen, med undantag af brukens kolare, sig föga befattat de sednare åren, i anseende till de mera lönande förtjenster, som stått till buds.

Salpetertillverkningen. För Kronans räkning är under fem sista åren 13,008 lispund onnad salpeter inlöst efter ett pris af Fem R:dr 32 sk. banko lispundet med 73,691 R:dr. Denna näring bedrifves allenast i Luleå fögderi samt Arvidsjaurs Lappmark och har ännu icke kunnat vinna insteg uti de öfriga socknarne af länet, hvarest uppmärksamheten derifrån alledes genom större tillgång på andra biförtjenster. Den har varit i jemnt stigande, så att då tillverkningen år 1842 utgjorde 2,110, uppgick den 1846 till 3,025 lispund. En närmare bekantskap med sättet för salpeters tillverkning och sedan den hos mången rådande fördomen, att näringen, äfven om den på ändamålsenligt sätt bedrifves, skall skada jordbruket, genom fortsatta nitiska bemödanden blifvit bekämpad, hoppas jag dock snart, i förening med den uppmuntrade samma genom beviljade länen till ladors uppbyggande njutit, skall sätta denna lätskötta handtering i främsta rummen bland biförtjensterne, äfven inom de socknar, dit den ännu icke hunnit; förutsatt likväl att priset å varan, om icke höjes, åtminstone icke varder nedsatt under det nu derför gällande inlösningspris.

Handel. Såsom jag tillförene haft nåden nämna, hyser allmogen för denna näring särdeles höjelse. Inom åtskilliga byar har man derföre träffat icke allenast sådana, som sjelfva försett sig med köpmannavaror af mångahanda slag, utan äfven sådana hvilka af städernes köpmän till försäljning emottagit dylika varor, hvaribland brännvin, kaffe och socker i synnerhet i stor mängd blifvit föremål för utminuterande och försäljning. Och sådant allt har ägt rum, ehuru åklagaremakten visserligen icke varit överksam, för utkrävande af lagens ansvar till hämmande deraf. Det är

dock att förmoda, att, sedan det enda rätta korrektivet genom Eders Kongl. Maj:ts utfärdade Nådiga Handels-Ordning hunnit sprida sina verkningar, den menliga inverkan på allmänhetens moralitet och välstånd, som ett så skadligt handelssystem medfört, skall upphöra. Allmogens egna produkter torde dock såsom hittills komma att utgöra en stående handelsvara.

§. 5.

Politisk författning.

a) *Kammarverk.* Under det tidskifte, som denna berättelse omfattar, har hemmantalet i länet blifvit ökad med $12\frac{3}{4}$ mantal, deraf $5\frac{3}{4}$ mantal af krono, och det öfriga af frälsenatur. Deremot har, till följd af medgifven förlängning i frihetsåren för vissa hemman och af andra orsaker, från skattskyldighet utgått $1\frac{3}{4}$ mantal krono och $\frac{7}{8}$ mantal frälse, så att den egentliga tillökningen i hemmantalet reducerar sig till $4\frac{5}{8}$ mantal krono och $6\frac{3}{8}$ mantal frälse, deruti inberäknadt $\frac{1}{2}$ mantal säteri. Denna tillökning härrör dels af uppsättning eller förhöjning i förr provisionellt skattlagde hemmansmantal och räntor, och dels genom nya hemmans inträdande i skattskyldigt tillstånd efter tilländagången frihetstid. Under denna sednare kategori bör hänföras $4\frac{1}{4}$ mantal krono och $6\frac{3}{4}$ mantal frälse, deraf de sednare eller frälsemantalen äro fördelade i tio hemmansdelar, då deremot kronomantalen innehafvas af tjugunio särskilde besutne åboer.

Under ifrågavarande quinquennium hafva 51 nya hemman eller nybyggen blifvit till anläggning beviljade, hvarförutan icke mindre än 178 ansökningar om dylika anläggningar blifvit öfverlemnade till behandling i sammanhang med allmänna afvittringsregleringen i länet, eller med andra ord hänvisade till vederbörande afvittrings-landtmätare för de ansökte nyhemmanens utstakning och skattläggning, derest laga hinder deremot ej kunde möta; och då egentligen icke några andra hinder för dessa odlingsföretag kunna motses, än att de till hemmansanläggningarne uppgifna lägenheter antingen förut vore disponerade eller ock för svaga och otillräckliga för hemmans bildande, men sådant, att dömma efter vanliga förhållanden, endast i ganska få fall torde inträffa, så kan man med temlig säkerhet antaga, att af de sålunda sökte hemmansanläggningarne åtminstone 160 à 170 framdeles skola bifallas. Dessutom hafva en mängd lägenheter för ängsodling blifvit upplätne emot smörräntas erläggande efter tilländagångne frihetsår, under förbehåll likväl, att desamma mot odlingsersättning borde atträdas för nybyggesanläggningar, då sådant kan komma i fråga.

Såsom uppmuntran och understöd vid dylika anläggningar hafva under namn af odlings- och uppfostringshjelp blifvit under de sistförflutna fem åren utdelade **545** tunnor **16** kappar korn, som i värde efter ett medium af samma årens markegångspris bestiger sig till en summa af **2,458 R:dr 40 sk. 7 r:st. b:ko**.

Till skatte halva blifvit inlöste femton hemmansdelar om tillhopa $1\frac{3}{4}$ mantal, hvarjemte från krono till skatte blifvit, på grund af Kongl. Brevet den **6 Maj 1817**, omförde tvänne hemmansdelar, hvardera om $\frac{1}{2}$ mantal.

Fullkomliga ödesmål med hemman kunna väl numera icke inträffa, men dock hafva någre i skatt ingångne hemmansdelar blifvit öfvergifna och sålunda måst med nya åboer och ytterligare frihetsår förses. Blott en enda hemmansförmedling har ägt rum och varit föranledd af vattenöfversvämning och utskärning.

Antalet af hemmansflytningar, som af domstolarne blifvit bifallne, bestiger sig till något öfver hundra, dervid de utklufna hemmansdelarne uppgått till $\frac{1}{2}$ å $\frac{1}{4}$ mantal hvardera, hvaremot **57** mindre hemmanslotter blifvit sammanlagde med andra gemenligen förut besutna hemman, under de vilkor som Kongl. Kammar-Collegii Kungörelse den **20 Juli 1830** bestämmer, derest hemmansdelarne förut icke tillhört samma nummer. Hemmantalet å de utklufne lägenheterne är sammanräknadt vida större än å dem som blifvit lagde tillsammans med förut besutne. Såsom förut är nämnt brukas hemmanen här i ganska små lotter, och i flera byar finnas besutna hemman om blott $\frac{1}{2}$ mantal, hvarföre ock ganska få jordafsöndringar här komma i fråga, om man ej såsom sådane vill betrakta vissa undantag af jord, såsom försiggångna vid hemmans försäljningar, hvilka undantag i öfrigt ofta äga rum. Då hemmanens tillstånd och beskaffenhet oftast är uteslutande beroende af åboens omtanka och arbetshåg, så är ock det skick, hvori hemmanen sig befinna, lika skiftande som de olika innehafvarnes personlighet.

Under de fem sista åren hafva laga skiften blifvit afslutade i nio byar, och i sammanhang dermed hafva **21** hemmansutflytningar blifvit beslutade, till hvilka Staten bidragit med ett sammanräknadt understöd af Sexhundrasjuttiosex Riksdaler. Länet lider en stor brist på Skiftes-landtmätare, ty de här nu fungerande utgöra ett antal af blott sju tjenstbara och hvardera af dem har sig uppdragne flera laga skiften, hvilka först efter en längre tidrymd hinna afslutas. Då, i samma mån sockneafvittringarne vinna fullbordan, frågor om laga skiften i en mängd byalag otvifvelaktigt skola väckas, så kommer man verkligen att stanna i förlägenhet om skiftesmän, derest icke under tiden Skiftes-landtmätare-personalen i länet betydligt förstärkes. Då nu emedlertid ett större antal Officerare, vid den här indelta korps, företagit sig, att vid sidan af deras hufvudyrke öppna sig en ny väg för verksamhet och dertill valt landtmäteriet, så har man dock allt skäl att hoppas, det nämnde

förlägenhet skall i sin mån blifva afhjelpat, derest icke krig inträffar och kallar dem från dessa fredliga värf.

Såsom tillförene är nämndt, hafva afvittringarne i länet bedrifvits med åtta Landtmätare under de fem sistförflutne åren och med tre à sex under åren derförut, oberäknadt Styresmannen, som närmast ledt och kontrollerat göromålen. De hafva under dessa fem år afmätt **12,841** tunnland inägor och **484,382** tunnland skogsmark samt utbrutit **103,201** tunnland, rörlagt **81,000** tunnland och uppgått **703,431** alnar rålinier samt sålunda varit temligen flitiga. Afvittringen i Neder-Torneå och Carl Gustafs socknar har, såsom tillförene sagdt är, blifvit fastställd och områdena derstädes utbrutna och rörlagda. I Neder-Kalix och Neder-Luleå socknar hafva äfven afvittringsberedningarne blifvit afslutade och sedan af länsstyrelsen pröfvade, men bero nu på Kongl. Kammar-Collegii vidare skärskådande. Utom förenämnde antal afvittrings-landtmätare, hvilka af Staten aflönats, har ännu en under det sist förflutna året, på enskild bekostnad, handlagt afvittringsgöromålen i länet. Gyljens bruksholag har nämligen sökt och erhållit länsstyrelsens förordnande för en Kommissionslandtmätare, att under Styresmannens ledning och inseende affatta och till hemman indela skogarne för Bondersby nämnde holag tillhöriga sågverk, samt att åt verket tilldela eller föreslå vederlag för den skogsförlust, som till följd af anlagda nybyggen å sågverkets primitiva skogsutrymme kan hafva blifvit verket tillskyndad. Men denne Landtmätares verksamhet har inskränkt sig till afmätning af **29** tunnland inägor och **3,900** tunnland skogsmark, hvilket arbete icke är i förestående uppgift inräknadt. Den kostnad, som afvittringen i länet tillskyndat Staten under de sistförflutna fem åren, bestiger sig till **58,519 R:dr 11 sk. 2** r:st. b:ko, hvaraf **24,379 R:dr 7 sk. 6** r:st. utgått till löningar och det öfriga till bestridande af de handtlangningsdagsverken, som ankommit på kronan att bekosta.

Statsbidrag. Beloppet deraf, i penningar förvandladt, inhemtas af den tabell, som åtföljer denna berättelse.

I allmänhet kan man väl ej anse hvarken de ständiga räntorne eller bevilningarne hafva varit tryckande. Skulle skäl till klagan från något håll förekomma, vore det från embets- och tjenstemännens sida, i afseende på den jemförelsevis svåra beskattning, som dem i bevillningsväg träffar emot enskilda handlande och handverkare eller borgare i allmänhet, hvilka hvar för sig månget år af deras rörelse njutit flerfaldiga gånger större inkomster än embetsmannen, utan att likväl, till följd af beskattnings-kommitteernes organisation, kunna träffas af en motsvarande bevilling, då deremot löntagarens inkomst i de flesta fall är gifven och hans bevilling ofta öfverstiger den vinstrika borgarens.

IBLAND onera och besvär må i främsta rummet nämnas roteringen, som här i länet ännu är ganska betungande. Men visserligen har nyligen en rotejemkning här ägt rum, och under sistlidet är blifvit i nåder fastställd, samt i sin mån befordrat någon lättnad för stamrotarne i ordinarie knektehållet. Enligt knektekontraktet åligger länet att prestera 483 soldater, men i anseende till det ringa hemmantalet af ordinarie rotering underkastad jord måste hvarje rote vid förra rotejemkningen, eller år 1765, sammansättas af mindre än ett helt mantal, och stundom af blott $\frac{3}{4}$ mantal, utan att likväl i allmänhet de hemman, som i dessa rotar indeltes, sinsemellan jemförde, voro af den olika godhet, att den bort föranleda till en sådan skiljaktighet vid knektehållets fördelning. Den sednaste rotejemkningens föremål var således, att med de ordinarie rotering underkastade hemman, som sedan 1765 tillkommit och i skatt ingått, söka jemna och undanrödja berörde missförhållande och att i öfrigt definitivt bestämma rotemantalet för hvarje äldre och yngre hemman. Sedan detta sednare arbete blifvit af Roterings-Kommissionen fullbordadt, och de nya rotemantalen för hvarje förut roteradt hemman blifvit fastställda eller af Kommissionen antagna, visade det sig att rotemantalen å nyhemmanen, som skulle begagnas till understöd för de äldre förut inroterade, på långt när icke motsvarade behovet, utan endast lemnade tillgång till fyllnad af något mer än $\frac{3}{4}$ af länets hela roteringsbörda, så att ännu återstår ungefär nära en tredjedel deraf att framdeles fyllas med i skatt hädanefter ingående nyhemman. Under tiden komma likväl de gamla förut roterade hemmanen att vidkännas denna brist, emedan någon nedsättning i rotarnes antal icke fick äga rum, såsom mot knektekontraktet stridande. Emedlertid, och då mötespassevolansafgiften numera kan anses vara indragen och kostnaden för en soldats underhåll i samma mån minskad, hafva rotehållarne härigenom rönt en ej så obetydlig lättnad.

Hvad beträffar extra knektehållet i länet, så förestår ännu att reglera denna angelägenhet. Dock äro hemman och boställen af hit hörande natur här så få, att utöfver 10 å 12 rotar ej torde kunna påräknas.

Länet underhåller icke flere båtsmän, än som på dess städer efter sista regleringen eller fördelningen belöpa, och deras antal utgör inalles $4\frac{1}{2}$, hvarför vakaussafgift erlägges.

Klereciets allöning utgår efter tiondesättning, och i öfrigt efter 1681 års förordning samt äldre öfverenskommelser, hvilka skulle tåla mycken förenkling. Under de sist förflutna fem åren har blott i ett enda pastorat, nämligen Öfver-Kalix, ny konvention om pastors allöning kunnat träffas och vunnit nådig fastställelse.

Utän tvifvel är håll- och reserv-skjutsskyldigheten äfven här ganska betungande för jordbruket, ehuru i länet jemförelsevis icke färdas så många resande som i rikets

södra provinser. Men oaktadt således en betydlig mängd dagsverken genom detta besvär gå förlorade för jordbruket, för att ej tala om öfriga olägenheter, som allmogens berörde skjutsnings-skyldighet förer med sig, har det medlande förslaget, att genom entreprenad bestrida håll- och reserv-skjutsen, icke blifvit särdeles omfattadt, såsom i det föregående redan är anmärkt. För de hållag, der entreprenad-skjuts blifvit införd, och som till antalet utgöra nio, indelta vid gästgifvaregårdarne invid allmänna landsvägen, utgör årliga kostnaden för denna reglering tillhopa 3,287 R:dr b:ko. Dessutom är äfven entreprenad-skjuts införd å några gästgifvaregårdar vid sido- eller häradsvägarne i länet, men kostnaden derför bestiger sig till allenast femton Riksdaler sagde mynt. I afseende på sättet för hållskjutsens utgörande vid de stationer, der den är bibehållen, förtjenar anmärkas den för detta län af flera särskilda orsaker införda egenheten, att då den hållskyldige eljest i allmänhet afbördar sig sin hålltur med blott en skjuts, hans tur deremot här, allt i förhållande till det hemmantal, hvaraf hans hemman består, varar i flera dygn, hvarunder han måste beqväma sig att skjutsa så ofta turen inom hållaget faller på honom, hvilken ordning har till följd, att resande väl mindre ofta uppehållas genom inväntning af hästar, men också deremot stundom få åtnöja sig med dragare som kort förut återvändt från en annan skjutsfärd.

Kronoskjuts förekommer sällan i länet. Salpetern, som vid uppbördsmötena inlöses, bör väl med sådan skjuts till depoterne fortskaffas, men då för 20 lisp:d salpeter full skjutslega betalas och dubbelt så mycket beqvämt forslas efter en häst, så äro dessa transporter af allmogen eftersökta.

Väghållningen är här liksom annorstädes särdeles betungande, i synnerhet i de Finska socknarne, emedan den på dem ankommande väg är bland de längsta, och tjenligt fyllnadsämne på många ställen der endast med stor möda kan anskaffas. Dock äro vägförkortningar der nu under arbete, hvarigenom dessa kommuners besvär i detta hänseende i sin mån komma att underlättas. Efter en här approximativt uppgjord kalkyl, beräknad efter tio alnar bred väg, hvartill de i länet förekommande häradsvägar blifvit reducerade, utgår vägunderhållet inom de olika socknarna i länet sålunda:

Piteå stad och socken om $154\frac{11}{14}$ mantal underhåller $9\frac{1}{2}$ mil eller 1,066 alnar på mantalet, Luleå 2:ne socknar om $179\frac{2}{3}$ mantal 7 mil eller 703 alnar på mantalet, Råneå socken om $63\frac{2}{3}$ mantal $3\frac{1}{10}$ mil eller 366 alnar på hvarje helt hemman, Calix 2:ne socknar om $91\frac{2}{10}$ mantal 7 mil eller 1377 alnar på hvarje mantal, och Torneå fyra socknar om tillhopa $100\frac{1}{3}$ mantal $7\frac{1}{2}$ mil eller 1,361 alnar likaledes på mantalet, allt oberäknadt byvägar. — Dock förstås af sig sjelf, att i fråga om vägunderhållets fördelning hemmanen emellan inom en och samma kommun, den-

na kalkyl ej kan vinna tillämpning, emedan i detta fall hvarje hemmansandel i vägunderhållet icke ensamt beror af den gemensamma vägens längd, utan af markens beskaffenhet och derpå grundad gradering eller uppskattning. Emedlertid visar kalkylen huru olika tungt väghållningsbesväret faller på olika socknar inom länet, och då tyngden af detta onus är till den grad skiljaktig, att den ena kommunen deraf träffas i nära dubbelt mått emot en annan, såsom förhållandet är t. ex. emellan Luleå socknar å ena, samt Calix och Torneå socknar å andra sidan, så blir behofvet af en ny reglering i afseende på vägunderhållet påtagligt. Men då detta icke lär kunna utföras riksvis, hvilket utan tvifvel vore det rättaste, så borde likväl en reglering länsvis i detta fall åstadkommas.

Politi. Till ordningens vidmakthållande äro icke andra anstalter, än dem lag och särskilda författningar påbjuda, vidtagne, till följe hvaraf socknenämnder och tillsyningsmän öfver försvarslöse personer öfverallt i socknarne tillkommit; men den korta tid, hvarunder de existerat, har ännu icke kunnat vara tillräcklig, för att af deras verksamhet några särdeles synliga spår skulle varseblifvas. Likväl, så länge allmogen icke lärt sig inse fördelarne af ett utbildadt kommunalväsende, skola dock dylika anstalter komma till föga verksamhet. Allmogen är så van att se sina kommunal-angelägenheter behandlas af egna och statens tjenstemän, att ehuru den med klara och uppmärksamma, ofta nog med misstänksamma blickar genomskådar hvarje ärende, som af de förre behandlas, och deruti den likasom af gammal invand misstro vanligen söker finna något svek, samma allmoge likväl med största ovilja befattar sig med för allmänheten gemensamma mål, och nästan aldrig, så vidt den derigenom icke tror sig kunna inlägga någon särdeles ära eller förvärfva någon ekonomisk vinst. Men denna allmogens tröghet att uppoffra tid och krafter för gemensamma angelägenheter bör ock rättvisligen åtminstone till någon del tillskrifvas lokala förhållanden. I en ort der hemman och byar hafva så spridda lägen, som här är fallet, och då dylika angelägenheters värdande med lika trygghet icke kan anförtros åt alla utan undantag, bör man icke heller undra, om de dugligaste, hvilka företrädesvis måste anlitas, finna de ständigt återkommande uppdragen, såsom både förenade med tidsspilla och uppoffringar, besvärliga. Det är allenast tidens inverkan och en allmännare befolkning, som här åstadkomma varaktiga förändringar. Brandstodsersättningar hafva hittills utgått häradsvis för lidna brandskador. Under loppet af den period, denna underdåniga berättelse omfattar, har jag likväl varit betäckt på ett reglemente för ett brandstodsbolag för hela länet, hvilket reglemente Eders Kongl. Maj:t i nåder under innevarande år fastställt. Teckningarne till delaktighet uti bolaget pågå nu som mest.

Skjutsningsbestyret är inom Luleå fögderi stäldt på entreprenad, äfvensom vid Junasuando station inom Pajala socken. I Calix och Torneå fögderier har deremot

allmogen, som i det sednare fögderiet betungas af 104 hålldygn om året på hvarje mantal, icke velat ställa skjutsningen på entreprenad, utom vid förenämnde Juna-suando station. Vid statistiska tabellernas jemförande för de tvänne sista quinquennier befinnes dock hvad Luleå fögderi angår skjutsningsbestyrets ställande på entreprenad hafva verkat till betydlig nedsättning i kostnaderna för detta onus. Resande hafva icke heller ännu anmärkt, det entreprenörerne skulle hålla klena hästar. Men deremot har inom åtskilliga hållag entreprenaden, ehuru kontrakt derom med viss person blifvit behörigen upprättadt och fastställdt, blott begagnats såsom ett medel att åtkomma den högre skjutslegan, under det hållaget nu såsom tillförene fullgör hållskjutsen efter tur. Men så länge skjutsningen ordentligen bestrides och någon lag icke förbjuder entreprenören att betinga eller anskaffa hästar från hvem han behagar, så kan för närvarande ett sådant oskick icke förekommas, ehuru de ändamål, som med entreprenadskjutsens införande åsyftades, härigenom förfelas. Då de ifrågavarande hållagens medlemmar till en del äro spridde på en och flera miles afstånd från skjutsningsstationen, synes ofvannämnda förhållande utmärka en särdeles fallenhet hos allmogen att skjutsa och en förslagenhet, som i framtiden kan vinna efterföljd, så vida den icke anses böra förekommas.

Folkskolorna. Efter ofta, under den tid hvarom fråga är, inom församlingarne hållna socknestämmor, och sedan de hinder, hvilka jag tid efter annan uti underdåniga skrivelser inför Eders Kongl. Maj:t haft nåden framställa, till en del blifvit undanröjda, har med folkundervisningen kommit så långt, att alla församlingar utom en enda dels beslutat, dels ock i mer och mindre mån påbörjat byggnad af hus för fasta skolor invid kyrkorna. Allmogens öfvertygelse om nyttan och nödvändigheten af dessa skolor börjar nu att blifva allt mer och mer utbildad. Dock återstår ännu en väsendtlig omständighet för att allmogen skall förmå ordna folkundervisningen på derför föreskrifna sätt; och detta är den af Konsistorium i Hernösand och mig begärda anstalt för lärares bildande uti ett seminarium här i staden, hvarförutan nödigt antal skollärare icke kan erhållas.

Helsovården besörjes uti ett här i staden beläget Kurhus och Lasarett och i öfvert af trenne Provincial- och en Stadsläkare, äfvensom af barnmorskor i de flesta församlingar. Vaccinationen handhafves på hittills öfligt sätt. Dock har Eders Kongl. Maj:t, uppå min underdåniga framställning om lämpligare stadganden härutinnan för detta län, funnit skäligen uppdraga Eders Kongl. Maj:ts och Rikets Sundhets-Kollegium att i anledning deraf utarbета förslag till nya föreskrifter i ämnet för hela riket.

Inom länet finnas 4 privilegierade Apothek, hvaraf ett i hvarje stad och det 4:de i Neder-Calix.

Fattigvården. Ingenstädes mer än i Piteå socken har fattigvården varit reglerad med den syftning att förekomma tiggeri; men i berörde socken hafva de fattiga underhållits under ett tiotal af år ungefär på samma grunder, som nu finnas stadgade uti Eders Kongl. Maj:ts nådiga förordning om fattigvården, hvilket i alla afseenden visat välgörande verkningar. I öfrigt har fattigvården besörjts uti fattigstugor, genom rotegång och sammanskott i spannmål eller penningar samt betlande.

§. 6.

Städer.

a) *Piteå* anlades först invid nuvarande socknekyrka, enligt privilegier af den **12:te Maj 1621**, men sedan en våld 1666 öfvergått densamma, blef staden förlagd till Storkåge i Skellefteå, der dock ingen anläggning påbörjades, utan flyttades staden **1668** dit, der den nu å Håggholmen, vid en fjerd af Piteå elf en mil från elfvens utlopp i Bottniska viken, är uppbyggd. Efterkommande få likväl till följe af inloppet och hamnens uppgrundning dyrt betala tillfredsställandet af det enskilda intresse, som vid stadens placering å Håggholmen gjorde sig gällande, i det att inloppet genom muddring måste hållas öppet och inga fartyg numera komma staden närmare, än på ungefär $\frac{1}{4}$ mil. Dessa omständigheter jemte handeln å landet hafva hufvudsakligen verkat att befolkningen icke stigit till någon särdeles höjd. Emellertid finnas nu i staden bosatta **1266** personer, således **56** personer mer än då sista berättelsen afgafs.

Handeln har bibehållit sig såsom den förnämsta näringsgren och idkas för det närvarande af **13** hurskapsägande handlande. De förnämsta artiklar, som utskeppas och köpas från närmaste socknar samt Piteå Lappmark, äro tjära, bräder, bjelkar och sparrar, fisk och renshudar, samt en ringa qvantitet pottaska, smör, renstekar, skjäl-speck, lim och renhorn, deraf trävarorna gifvit god vinst på utländska platser de sednare åren.

Sjöfarten bedrifves med fyra fartyg om tillhoppa **196** läster, hvaraf endast ett besökt utrikes orter. Något *skeppsvarf* finnes icke å stadens område, icke heller någon fabrik, men *handtverkerier* bedrifvas på vanligt sätt, hvaraf dock färgeri och garfveri tyckas gifva sina idkare största vinsten.

Fisket intager ock en väsendtlig plats bland näringsfången i staden och har de sednare åren lemnat ganska ymnigt af strömming och sik.

Jordbruk idkas temligen allmänt af stadens invånare, dels å den till staden donerade jord, dels ock å nära belägna tillköpta hemman å landet, samt har genom de sista årens gynnande skördar väsendtligen bidragit till inbyggarnes utkomst.

I staden finnes en Trivial-skola, som nyligen erhållit tillökning i lärare-personalen med en Kollega, så att undervisningen nu besörjes af Rektor och 4 Kolleger. Skolans läge i centern af Bottniska länen med flera omständigheter hafva dock föranledt mig att uti underdånigt memorial, som härförut till Eders Kongl. Maj:t ingått, begära skolans förvandling till elementar-läroverk, derifrån ynglingarne direkte kunde dimitteras till Akademien. Länets Lasarett är beläget i staden, som begagnar gemensam lakare med detta, äfvensom Apothek här finnes. Fattigvården har besörjts enligt 1842 antaget reglemente på enahanda grunder som i Piteå landsförsamling.

b) *Luleå*, som jemväl år 1621 erhöill privilegier och först anlades vid landskyrkan samt 1649 flyttades till sitt nuvarande läge 1 mil närmare hafsbandet vid en fjerd af Luleå elf, har ett godt läge och säker hamn; men det bättre inloppet är ofarbart för fartyg, som nu, för att till staden kunna inkomma, måste taga en lång och besvärlig omväg. Folkmängden är, sedan sista berättelsen till Eders Kongl. Maj:t afgafs, ökad med 108 personer, så att den nu utgör 1224. Stadens hufvudnäringar utgöras af handel, skeppsrederi, handverk, jordbruk och boskapsskötsel samt fiske.

Handeln idkades för ett tiotal år sedan uteslutande på Stockholm hufvudsakligen med tjära, bräder, hjelkar, renvaror, fisk och smör, och derifrån ortens förnödenheter hemtades, men handeln med tvävaror och tjära har sedermera flyttats till utrikes orter, derifrån de mest efterfrågade varor, såsom kaffe, socker och viner m. m återföras. I staden finnas flera ganska förmögna handlande, som sköta sin rörelse med drift. *Sjöfarten* bedrifves väl med egna fartyg, men merendels befragtas Norska skepp för trävarutransporten. *Skeppsbyggeriet* har å stadens trenne varf varit obetydligt de sednare åren; och *Handtverksrörelsen*, som alltid varit de förutnämnde underordnad, bedrifves på förut ölligt sätt. *Fisket* efter strömming och annan småfisk har de sednare åren i allmänhet varit förmånligare, än derförut, men stadens donerade laxfiske vid Edeforss, som ock blifvit med all omsorg skött, har gifvit högre afkastning, än någonsin tillföre. *Jordbruket* och *boskapsskötseln*, som väsendtligen bidraga till invånarnes bergning och med omsorg å donerad jord skötas, hafva lemnat god afkastning.

Pottaske- och Beckkokerierna äro nedlagda, hvaremot å stadens jord tillkommit ett större bränneri. Fattigvården har besörjts med kontanta bidrag till de mest behöfvande. Skjutsningsbestyret från staden bestrides af entreprenörer.

I öfrigt finnes uti staden, hvarest Provincial-läkaren jemväl är bosatt, en Apologist-skola, med Rektor och en lärare, men folkundervisningen är ännu icke kommen i verksamhet.

c) *Haparanda*, anlagd med köpings-privilegier i Öystinkäntä hamn 1812, och sedermera flyttad en mil längre uppåt Torneå elf, midt emot Torneå stad, samt år 1842 förunnad stadsprivilegier, äger dålig hamn, men hemtar sin hufvudsakliga bergning likväl från handel och sjöfart, äfvensom handtverksrörelse. Dess invånare utgöra nu 445 till antalet, och således 42 mer än år 1841.

Åtskillige handlande drifva ganska betydlig handel med ortens hufvudprodukter, smör, lax, trävaror, Lappmarks-produkter och tjära. Men dels den besvärliga hamnen och dels den betydliga rörelse med landtmanna-produkter, som åtskilliga mycket förmögna bland allmogens slagit under sig, förorsaka, att många handlande i staden icke kunna hafva sin utkomst. Under de fem föregående åren torde staden kunna sägas mer hafva af- än tilltagit i välmåga.

I judicielt hänseende lyder staden under Neder-Torneå och Carl Gustafs häradsrätt, i ecklesiastikt under Neder-Torneå församling samt i ekonomiskt under Konungens Befallningshafvande och kronobetjeningen. 1846 donerades till staden Hapaniemi kaptens-boställe med derunder lydande laxfiske i Torneå elf. I öfrigt finnes i staden en skola med Rektor och 3:ne lärare, hvaraf en tillkommit under ifrågavarande quinquennium; äfvensom den ena af rikets Gränse-tull-rätter här är stationerad. Slutligen må ock anmärkas att i staden, hvarest Provincial-läkare är stationerad, finnes ett Apothek.

Hvad i öfrigt kan tjena till upplysning angående städerna finnes uti underdånigst vidfogade tabell.

2:o *Lappmarkerne,*

utgörande den del af Norrbottens län, som på nordöstra sidan omsluter kustlandet, gränsa i vester till Norska fjellryggen och i norr och söder till förr uppgifna gränser, samt innefatta med en arealvidd af något öfver 700 kvadratmil Arjeplungs och Arvidsjaur, Jockmocks med tillhörande Qvickjocks kapell, Gelliware, Juckasjärwi och Enontekis pastorater eller församlingar. De bestå till största delen af skogar och hedland samt myror, sjöar och berg. Invid elfvarne och de mindre vattudragen samt sjöarne förekomma dock för åkerbruk bearbetade trakter, ehuru jordmånen dertill är föga tjenlig. Arvidsjaur och Jockmock äro egentligen de socknar, hvarest åkerbruket med någon fördel i frostfria år kan drivas. Deremot äro Lappmarkerne mera egnade

för boskapsskötsel, som ock der står långt framför åkerbruket. Isynnerhet stränderne vid elfvar och bäckar samt sjöar lemna ymnig tillgång på foder, men äfven från myror hemta invånarne sin fodertillgång, ehuru myrorna vanligen lemna afkastning af dålig beskaffenhet och till största delen icke kunna oftare än hvartannat och hvar tredje år afbergas. Renbetet, som tillföre varit ymnigt, förminskas i den mån nybyggen hinna anläggas, i det Lapparne måste afstängas med sina hjordar från bruket af sådane trakter, der nybyggarnes ängar äro belägna, för att undvika den skada, som renkreaturen åstadkomma å höstackarne.

Invånarne utgöras af nybyggare, som bestå af Svenskar i en del och Finnar i andra församlingar samt Lappar. Lappmarkernas totala folkmängd uppgick sistlidet år enligt presterskapets uppgifter till 8,519, hvaraf 5,920 utgöra Lappar och 4,599 nybyggare och ståndspersoner. I brist af tillförlitliga uppgifter om folkmängdens storlek under föregående tider är jag urständsat till uppgifva siffran, med hvilken folkmängden blifvit ökad; men mig lemnade upplysningar öfverensstämma deruti, att under det nybyggarnes antal ökas, förminskas den Lappska befolkningen. Nybyggarne, hvilka hemta sina seder och bruk från kustlandet, hafva i afseende på växt, lynnen och lefnadssätt allt gemensamt med kustlandets inbyggare, men stå dessa långt efter i förstånds-utveckling och kultivation i öfrigt.

Lapparne, som till största delen föra ett nomadiskt lefnadssätt med sina renar, under det ett ringare antal af dem i nedre skogstrakterne uppehåller sig med fiske och obetydlig boskapsskötsel samt jagt, äro korta till växten, med svag kroppsbyggnad, till lynnet tröge, vidskeplige och äga föga annan bildning än en svag kristendoms-kunskap. De ifrån de nordliga Lappmarkerne uppehålla sig sommartiderna vid Norriges fjordar med sina renar, med hvilka de om hösten återkomma öfver fjellen och besöka då stundom kustlandets skogar, hvilket sednare oftare brukas af Lapparne i södra Lappmarkerne. De föra ständigt nästan all sin egendom med sig och skola ännu fortfara i bruket att uti skogarne förvara sitt silfver, till hvars samlande de äga ett starkt begär, uti i jorden nergrädda kopparkittlar. Deras omåttliga begär efter starka drycker, som yttrar sig i lika hög grad hos kvinnorna, har otvifvelaktigt mycket bidragit till släktets förminskande. Nyttjandet af kaffe, som hos Lapparne äfven nu är allmänt, äfvensom förbudet emot bränvins införande inom Lappmarksgränsen, torde dock, oaktadt alla missbruk mot detta stadgande, i sin mån förminska bruket af bränvinet hos Lappska allmogen.

Ehuru Lapparne i allmänhet tro sina medmenniskor om godt, har åtminstone i de nordligaste Lappmarkerne vid de tider, då de vistats på fjellen, en misstro emot alla svenskt klädde personer, som kommit att passera förbi deras der uppsatta kåtor, ända in i sednare tider fortlefvat, hvilken, — den är troligtvis stärkt af vidskepliga

föreställningar — då den urartat till handling, ofta skall hafva framkallat bruket af skjutgevärd och slutat med livvets förlust för den resande. Denna misstro eller fruktan skall hafva sin upprinnelse från början af 1700-talet, då Karelare uppehållit sig i Lappmarken med mord och plundring af Lapparnes egendomar, och har sedermera traditionsvis fortgått till efterkommande. Den har dock försvagats i den mån Lapparne bibringats mildare tänkesätt om de personer, som i fjelltrakterne råka att besöka dem, samt erfarenheten lärt dem att de af sådana numera intet hafva att frukta. Att detta olyckliga bruk, att våldföra resande, hos Lapparne dock ännu icke alldeles försvunnit, bevisar en nyligen inträffad händelse, då en Svensk vägvisare öfver fjellen räddades från en mot honom riktad kula allenast genom den lyckliga omständigheten, att han varseblef den med bössan måttande skytten, och på ögonblickligt tillrop, att han icke vore någon illgerningsman samt tillkännagifvande af sitt namn, genast blef af den förra igenkänd och från livvets förlust skonad. Lapparne bibehålla jemväl i öfrigt så i afseende på lefnadssätt som klädedrägt från fornda tider vanliga bruk, som de från sitt nomadiska lif anse oskiljaktiga.

Då Lapparnes egentliga egendom består uti renar, blir det alltid svårt att bestämdt uppgifva huruvida välståndet bland dem till- eller aftager, ehuru man utaf folkminskningen torde hafva skäl att antaga välståndets aftagande såsom gifvet. Det kan icke heller gerna vara tänkbart annat än att Lapparne, bland hvilka sådana visst ännu finnas, som uti renhjordar och till en del silfver äga verklig förmögenhet, skulle uti sin näring lida väsendtligt intrång genom de intågter af deras områden, som nybyggarne är efter annat verkställa. Då det är onekligt, att afsättningen af Lappmarkernes produkter icke allenast för länet utan äfven för andra orter är ganska vigtig, äfvensom renskjutsen och transporten emellan Norrige och länet med dessa djur af varor från ömse håll medför ganska stora fördelar, synes den uti förslaget till afvittringsstadgan föreslagna föreskrift, att till Lapparnes upprätthållande vissa områden böra dem för renbete tilldelas, utan att intägt deraf för hemmansanläggningar eller förbättringar får äga rum, grunda sig på af nödvändighet och billighet framkallade skäl. De misshälligheter, som ägt rum emellan Svenska och Norska Lappar å ena, samt Norska nybyggare å andra sidan, hafva icke heller kunnat annat än menligt inverka på Lapparnes trefnad. Med bekymmersam längtan förbida Lapparne dertfore Eders Kongl. Majts nådiga pröfning af det underdåniga förslag till reglering af nybyggarnes och Lapparnes inbördes förhållanden m. m., som af särskildt tillförordnade komiterade från båda rikena under år 1844 blifvit upprättadt och till Eders Kongl. Majt insändt.

Näringar.

Rensköteln intager här af det förnämsta rummet, såsom icke allenast hufvudsakligen bidragande till Lapparnes, utan äfven i väsendtlig mån till nybyggarnes utkomst. Så länge den hos Lapparne rådande fördomen, att renarnes räknande skall medföra olycka, fortfar, så länge blir det ock omöjligt att med tillförlitlighet kunna uppgifva Lappmarkernes renantal. Efter de sannolika beräkningar, hvaraf jag erhållit del, skall dock renantalet för närvarande utgöra omkring 45,000 lif, hvaruti inbegripes så väl det betydliga antal som Lappmarkernes nybyggare-allmoge, som ock det antal renar, hvilka åtskilliga kustlandets inbyggare äga, men af Lapparne mot lega skötas. Under ifrågavarande tid har *rensköteln* icke särdeles varit besvärad af det för dess trefnad mest af alla befarade hinder eller flen och hård snö närmast marken, hvarigenom renarne hindras från att åtkomma renmossen, som utgör deras hufvudsakligaste födoämne. Visserligen äro vargar och filfrasen äfven Lapparnes plågoris — och de år, då dessa i mängd hemsöka Lapparnes hjordar, betraktas såsom oår — men om snö fallit till någon myckenhet, mäktat Lapparne genom skidlöpning förfölja, uttrötta och fånga dessa rosdjur och dymedelst hindra deras härjningar bland hjordarne. I öfrigt är anledning förmoda, att denna näring bedrifves nu på samma sätt som för 100-tals år sedan.

Åkerbruk och boskapsskötsel idkas af alla nybyggare, såsom hufvudnäringar, men med skäl egnas boskapssköteln större uppmärksamhet, emedan åkerbruket sålän gifver idkaren så tillräcklig afkomst, att icke uppköp af korn från kustlandet blifver nödigt. Uti de trakter, som närmast gränsa till kustlandet samt i Juckasjärwi Lappmark vid Torneå elf äfvensom i Arvidsjaur, är dock åkerbruket merendels lönande, i anseende till jordmånens för sådant bruk mera tjenliga beskaffenhet, än uti öfriga trakter af Lappmarken. Något annat sädesslag än korn är dock icke brukligt, men potates börjar numera allt mer och mer sprida sig jemväl i Lappmarkerne och odlas der icke utan framgång. Till boskapsskötelsens betryggande brukas endast naturliga ängar, som derföre ända till flera mils afstånd från hemvistet uppsökas. Boskapsracen är liten, men gifver ändock i anseende till goda sommarbeten och den vårdade skötsel man egnar densamma ganska god afkastning. Af ladugårdens alster föryttras smör till ganska betydlig quantitet, dock mest från de vid Torneå och Munio elfvar belägna Lappmarkerne.

Skogar, närmast kustlandet i synnerhet, finnas i Lappmarkerne, ehuru växtligheten är långsam, temligen storväxta, så att innebyggarna derifrån de sednare åren kunnat efter de flottbara floderne nedföra och föryttra åtskilliga produkter. Men

träden blifva ju mer man adlägsnar sig från kustlandet mindre och försvinna allt mer och mer mot fjellen, så att till och med vedbrand i Enontekis Lappmark måste hemtas på 4 à 6 mils afstånd.

Bergsrörelse. Derom har jag afhandlat under samma ämne uti kustlandet.

Bland binäringar förtjena ej andra, såsom i någon mån bidragande till innebyggarnes utkomst, nämnas, än jagt och fiske samt limkokning och salpetertillverkning, af hvilka den sistnämnda, som endast öfvas uti Arvidsjaur's Lappmark, de sednare åren märkligen tilltagit.

Handel. Lappmarksprodukterne, rensjudar, renkött, rentungor, torr och färsk fisk, smör, vilda djurs skinn, afsättas väl hufvudsakligen vintertiderna, då kustlandets handlande på marknader besöka Lappmarkerne, vid hvilka tillfällen, särdeles som ting och uppbörd då jemväl hållas, så väl Lappska som öfriga allmogen ganska allmänt samlas. Men i sednare tider har en särdeles lust bland nybyggare uppstått att besöka Lapparne i deras kåtor, för att mot starka drycker och penningar jemväl tillbyta sig Lapparnes varor, hvarvid Lappen, som lätt öfverväldigas af begäret efter spirituösa varor, följaktligen blir den som af denna handel skördar minsta vinsten; ja detta missbruk af handel eller bedrägeri skall gå så långt, att Lapparne stundom och icke så sällan låta förmå sig att för en och annan sup afstå en hel ren, och påstås af kännare i Lappväsendet, om det ohejdadt får fortfara, lika mycket, som intäkten af renbetesland, skola bidraga till Lappska nationens undergång, ett förhållande så mycket betänkligare, som de flesta nybyggens tillvaro är med renskötseln, som blott af Lappar kan utöfvas, så nära förenad. Utom lyxartiklar, som numera äfven finna afsättning i Lappmarkerne, lemna de handlande i utbyte mot förenämnda varor mjöl, salt, rom, vin, tobak, bly, krut, kläde m. m. och penningar, mest i silfver.

Politisk Författning.

Kammarverk. Tabellen utvisar sammanräknade hemmantalet i denna landsträcka samt lägenheternas olika naturer. — Sedan år 1841 hafva hemman till ett antal af ungefär tjugufyra, alla af krouo-natur, efter tilländagångna frihetsår i skatt ingått för ett sammanräknadt hemmantal af 5 hela mantal. Under samma tid hafva 35 nya hemman eller nybyggen blifvit till anläggning beviljade, hvarförutan 500 à 600 särskilda mindre lägenheter blifvit såsom understöd åt förut anlaggda hemman upplätne, under vilkor likväl af desammas afträdande, derest vid en framdeles skeende afvittringsreglering omständigheterna så skulle fordra. Ibland dessa nyhemman må

särskildt nämnas tvänne inom Enontekis Lappmark, hvilkas anläggning i grannskapet af Norrska fjellryggen invid den vanligen begagnade vägsträckningen emellan Norrige och länet haft till föremål att på denna sida om fjellet etablera ett lägerställe för trafikerande, hvilket behofvet högt påkallat. Utan statens mellankomst hade säkerligen icke någon bosättning i denna allägna trakt varit att förvänta af den enskilda spekulationen, och de 1000 R:dr brko, som af allmänna medel blifvit såsom byggnadsunderstöd i denna skoglösa trakt för nybyggen anslagne, äro således rätt väl använde. Någon åkerodling kan naturligtvis vid dessa hemman icke komma i fråga, men då de äga ett betydligt höbord och trakten deromkring erbjuder förmånligt fiske och djurfång, så bör deras framtida bestånd kunna påräknas, helst någon inkomst af resande äfven kan åboerne tillfalla.

Såsom i denna berättelse förut är nämndt, har hittills någon afvittring i länets Lappmarker icke ägt rum, och alldeles tillämplig är ej heller 1824 års afvittringsstadga för denna del af länet. Som detta blifvit insedt och erkänt, har på nådig befallning förslag till särskild afvittrings-författning för Lappmarken blifvit af dertill utsedde komiterade utarbetadt och till Eders Kongl. Maj:t år 1842 i underdånighet insändt.

Statsbidrag. I Lappmarken utgöres icke någon ränta till staten af frälsehemman, och åtnjuta dessa således en slags säterifrihet. Hvad åter beträffar räntan af skatte- och kronohemmanen derstädes, så skiljer den sig i så måtto från räntan af kustlandets hemman, att då den af dessa sednare utgöres efter markegång för de derunder inbegripna persedlar, betalas samma ränta i Lappmarken efter dess kronovärde eller 6 R:dr 32 sk. för hvarje helt mantal. Den skattelindring, som Lappmarkshemmanen sälunda åtnjuta, skall, enligt 1762 års Kongl. resolution på allmogens besvär, utgöra en ersättning för kostnadsfri fortskaffning af åtskilliga embets- och tjänstemän under vissa af deras färder i Lappmarkerne.

Länets Lappmarker innehålla, oberäknadt vanliga byar, sammansatte af ordentliga hemman eller nybyggen, tjuguen såkallade Lappbyar, hvilkas utskylder till kronan utgå byavis och bestiga sig inalles till 344 R:dr 28 sk. brko. Genom nyss åberopade nådiga resolution är väl utlofvadt, att i den mån renbetet genom upplåtelse af jord till nybyggen minskades, Lappbyarne skulle njuta lindring eller förmedling i skatten, men öaktadt en stor mängd hemman under sednare tider i Lappmarken tillkommit, hvarigenom påtagligen många renbetesland blifvit inkräktade, har någon fråga om dylik förmedling ej blifvit väckt, utan fortfar hvarje bys ränta att utgå till lika belopp, som tillföre. Den jemkas dock årligen emellan ledamöterna inom samma byalag i förhållande till hvar och ens renmakt. Också torde ifrågavarande för-

medling lämpligast böra hänskjutas till utförande i sammanhang med allmänna afvittningen i dessa orter.

Några vägar underhållas icke i Lappmarken under sommartiden, men väl vintertiden, och resenären fortskaffar sig der under den sednare årstiden, dels med häst och släde, dels med renskjuts efter de spärr, som Lapparnes pulkor i snön åstadkomma; sommartiden måste man färdas antingen ridande eller till fots.

Skjutsningsskyldigheten i Lappmarken är icke betungande, om man undantager ofvannämnde embetskjuts, men derföre åtnjutes ock en ansenlig lindring i skatten. Oberäknadt Enontekis Lappmark, der resande emellan Sverige och Norrige ofta nog vintertiden färdas, förekomma sällan i Lappmarkerne några skjutsningar vid andra tillfällen, än då marknader samt ting och uppboörd der inträffa, och dervid begagnas numera gemenligen hästar dels från kustlandet dels tillhörige hemmans-innehafvarne invid vägarne.

Kleregiet aflönas till en del af Lappmarkernes invånare sjelfve och till en del af Statsverket, som dertill anslagit vissa tunnor spannmål och obetydligt kontanter. Statens årliga bidrag till detta ändamål uppgår inalles till 46 R:dr 32 sk. kontant och 145 tunnor korn, oberäknadt aflöningen åt kleregiet i Piteå Lappmark, som utgår från Westerbotten.

Helsovården ombesörjes af Provincial-läkarne, hvilka hvar inom sitt distrikt under marknadstiderna besöka Lappmarkerne och utöfva uppsigt öfver helsovården och de inom församlingarne antagne vaccinatörer.

Folkundervisningen är inom Arvidsjaur med statens biträde uti en ambulatorisk skola börjad, men i öfriga Lappmarker har någon sådan af bristande tillgångar icke kunnat åstadkommas.

Fattigvården bestrides genom sammanskott åt de mest behöfvande och deras utackordering hos välkände hushönder. Men kustlandets socknar hafva hittills nog ofta fått vidkännas tyngden af fattige från Lappmarkerne.

Till ordningens vidmakthållande i öfrigt äro inom Lappmarkerne jemväl socknenämnder och tillsyningsmän öfver försvarslöse tillsatte.

Piteå Lands-Kansli och Lands-Kontor den 22 December 1847.

C. FR. HEDENBERG.

FR. HALLEEN.

A. M. EUREN.

**Förteckning öfver anlagda Krono-Nybyggen och Torp
samt upplåtna Lågenheter inom Norrbottens Län,
under loppet af nedannämnda år.**

	Luleå Fögderi.		Calix Fögderi.		Torneå Fögderi.		Summa för Kustlandet.			Inom Lappmarkerna.			Summa Summarum.			
	Nybyggen.	Antal Lågenheter.	Nybyggen.	Antal Lågenheter.	Nybyggen.	Antal Lågenheter.	Nybyggen.	Torp.	Antal Lågenheter.	Nybyggen.	Torp.	Antal Lågenheter.	Nybyggen.	Krono-Torp.	Antal Lågenheter.	
År 1842 ...	—	1	2	—	3	2	1	4	—	5	7	—	74	11	—	79
» 1843 ...	—	5	1	—	13	1	14	2	—	32	3	—	69	5	—	101
» 1844 ...	—	1	1	1	3	2	33	3	1	37	4	2	74	7	3	111
» 1845 ...	7	2	2	—	29	9	18	18	—	49	9	—	161	27	—	210
» 1846 ...	4	—	12	—	15	8	36	24	—	51	12	3	167	36	3	218
Summa	11	9	18	1	63	22	102	51	1	174	35	5	545	86	6	719

Piteå Lands-Kontor den 31 Augusti 1847.

FR. HALLEEN.

Uppgift, utvisande antalet af Folkmängden i Norrbottens Län för nedannämnda år.

	Luleå Fögderi.							Calix Fögderi.						Torneå Fögderi.						Piteå Stad.						Luleå Stad.						Summa Summarum Folkmängd.										
	Betalande.		Befriade.		Summa Folkmängd.			Betalande.		Befriade.		Summa Folkmängd.		Betalande.		Befriade.		Summa Folkmängd.		Beta-lande.		Befriade.		Summa Folkmängd.		Beta-lande.		Befriade.		Summa Folkmängd.		Betalande.		Befriade.		Män- ner.	Qvin- nor.	Summa Personer af alla Aldrar.				
	Män- ner.	Qvin- nor.	Män- ner.	Qvin- nor.	Män- ner.	Qvin- nor.	Summa Personer.	Män- ner.	Qvin- nor.	Män- ner.	Qvin- nor.	Män- ner.	Qvin- nor.	Summa Personer.	Män- ner.	Qvin- nor.	Män- ner.	Qvin- nor.	Summa Personer.	Män- ner.	Qvin- nor.	Män- ner.	Qvin- nor.	Summa Personer.	Män- ner.	Qvin- nor.	Män- ner.	Qvin- nor.	Summa Personer.	Män- ner.	Qvin- nor.	Män- ner.	Qvin- nor.	Summa Personer.								
För År 1842	4,000	4,381	5,197	5,643	9,197	10,024	19,221	2,200	2,268	2,983	3,406	5,183	5,674	10,857	1,962	2,015	2,209	2,641	4,171	4,656	8,827	317	405	234	254	551	659	1,210	284	387	211	234	495	621	1,116	8,763	9,456	10,834	12,178	19,597	21,634	41,231
" " 1843	4,148	4,474	4,997	5,566	9,145	10,040	19,185	2,208	2,323	3,027	3,471	5,235	5,794	11,029	2,015	2,050	2,217	2,661	4,232	4,711	8,943	303	401	237	267	540	668	1,208	304	388	211	239	515	627	1,142	8,978	9,636	10,689	12,204	19,667	21,840	41,507
" " 1844	4,332	4,698	5,052	5,646	9,384	10,344	19,728	2,263	2,339	3,068	3,558	5,331	5,897	11,228	2,058	2,057	2,219	2,515	4,277	4,572	8,849	308	403	229	256	537	659	1,196	291	377	213	261	504	638	1,142	9,252	9,874	10,781	12,236	20,033	22,110	42,143
" " 1845	4,347	4,688	5,260	5,653	9,607	10,341	19,948	2,306	2,386	3,165	3,627	5,471	6,013	11,484	2,131	2,111	2,299	2,739	4,430	4,850	9,280	295	386	264	292	559	678	1,237	299	370	219	264	518	634	1,152	9,378	9,941	11,207	12,575	20,585	22,516	43,101
" * 1846	4,656	5,074	5,132	5,537	9,788	10,611	20,399	2,464	2,511	3,147	3,553	5,611	6,064	11,675	2,025	1,945	2,483	2,943	4,508	4,888	9,396	328	409	243	286	571	695	1,266	325	387	214	262	539	649	1,188	9,798	10,326	11,219	12,581	21,017	22,907	43,924

Piteå Lands-Kontor den 4 Oktober 1847.

C. FR. HEDENBERG.

J. C. Halleen.

